

విశ్వాభారతి

సర్వస్వామ్యములు
రచయితవి

ప్రథమ ముద్రణము

౧౮౮౮ ప్రతులు

దుర్ముఖి : హేమంతము

౧౯౫౬ విశంబరం

ఓస్

విశ్వ భారతీ

రచయిత :

శ్రీ మహావాది వేంకటరెడ్డి

“ భాషా మారుబోధము ”

అమరావతి (గుంటూరు జిల్లా)

నమస్సులు

ఈ కవితా గానమును సావధానముగా విని, ఇందలి శక్తి
గతులను మెఱుగులు దిట్టిన నా గురుదేవుడు

ఉభయభాషా ప్రవీణ - వేదాంత పాఠీణ

శ్రీ మిన్నికంటి గురసాథ శర్మ గారికి

కృతజ్ఞత

ఆంగ్లము చక్కగా తెలుపును - మహాకవిమిగులైయున్ను

నాయులవలె దిక్కుదొడ్డు చుట - చాత్రముకొట్టి

ఈ గ్రంథమునకు 'ప్రస్తావన' గ్రంథము

పూజ్యమిశ్రులు - బహుశ గ్రంథకర్తలు

శ్రీ ఆంధ్ర శేషగిరిరావు గారికి

ఈ గ్రంథ రచనయన నాకు దిగివలెను ప్రోత్సహ మునుగిరి

పూజ్యమిశ్రులు - ఇత్యాంధ్ర ముఠలు - బహుశ గ్రంథకర్తలు

“కరుణశ్రీ” జంధ్యాల పాపయ్య శాస్త్రి గారికి

శుభాశీస్సులు.

ఈ గ్రంథమును ‘నిత్యసాహితీ’ ప్రచురణమున చాత్ర

ప్రచురణించి భాషా లోకమునకు సమర్పించు

చిరంజీవి బి. వి. హనుమంతరావునకు

అంకితము

ప్రచురించినది - పి. వి. శ్రీనివాస కృష్ణారెడ్డి

నా ఆనంద్యురత్రి - లక్ష్మీశ్రీ చిరదా కమలమాలకు

పదియు నాకేడుల ప్రాయంబు నందె
గొలెంబనై నన్ను లాలించిగావు;
ఏ విష ఘడియలో నేను చుట్టితి నొ?
రెండు శ్రావణమాలు నిండిన మునుపె
గాకు నీ స్తస్యంబు లెకుండ బోయె;
నీ పాద సేవకు నే నోచుకోను.

జనని! నీ పేరు భాషా ప్రపంచమున
శాశ్వతమై యుండ 'విశ్వభారతిని'
నీ కంకిత మొనర్చి నెమ్మది కౌముద్య
నన్ను దీవింపుము గా కన్నతల్లి!

పరిచయము

ఇది పద్యిత భారత జనయిత్ర గాదు. ఒక కవికుమారుని హృదయ వివరించే గానము. దానియొక్క మాదిగా అంగ్లదాస్య ప్రమోదనముపజుకును గల గాదు సంగ్రహముగా నాలింపబడినది.

వెలుగు చిక్కటాలతో నిండన తన కథను భారతమాతయే కవి కుమారునకు వినిపించినట్లు చిత్రపటమునది.

కవి కుమారుడు తెలుదెల్ల తన భావనా జగతిలో భారత నవిత్రని నందరి స్థించినాడు. “ఆ జనయిత్ర దాపల కుశాస్తరణంబున గూరుచున్న” * తత్పుత్ర పత్తమును గూడ తిలకించినాడు. ఆయన “రాజులు లేని భారతము” రచించు చుండెను. “ఆ నవిత్ర భారతము నందలి కొన్ని విహిత్య” ఘట్టములను స్రుతి పేయముగ విన్నాడు. కవి కుమారుని మనస్సు “దాకారము మానినట్లు” మత్తిల్లినది. కనుకల మతడు తస్మయై డైనాడు. మఱు క్షణమునని “లోకైక గౌరవ భావంబు రహింపగా అళి కుమారస్వామియై పాటు, ఆ భువనశ్రీ జనయిత్ర పుణ్య చరణాంభోజంబు లక” వ్రాలినాడు. విగ్రహ జనయిత్ర అతనిని “కనికారముతో స్పృశియించి పత్నలత్పద్మమున ముంచి” యెత్తినది. అతడును ప్రమోద నంభరితుడై —

“కలిగి నంత” గౌరవంబు గలుగ నుండ

ప్రేమతో మోహితులై పుట్టిరి”నామ.

ఆ తల్లి ఆతనిపై దీవెనపూలు చల్లినది. తరువాత ఆమె కోరిక మిద కవి కుమారుడు తన కుటుంబ ప్రశస్తిని గూర్చి నివేదించినాడు. ప్రస్తుతము “మా సుకవితా నహకారము మోడువాత పోయినది; చివుళ్ళతో కులుకు బెప్పడే? కౌకిల పాడు బెప్పడే?” అని యాశ్చర్యించినాడు. “నీ యను కంపయున్న జననీ! సుఖియింతుము పచ్చ పచ్చగా” అని తన్ను దాను సమాశ్వాసించు కొన్నాడు.

*జనహనులార్ సైహూ

తాను ఊరటించి ఆ జనయిత్రి దుర్జనుకు పాక్కుచు “నీ దురపస్త చూడ మచి నీ రగుచున్నది; కన్నతల్లి! నీ వేదయుగాల గాథ వినిపింతువె? మామక చిత్త శాంతికై” అని యడిగినాడు. ఆమెయు “నా దురపస్త గాథ ఒకనాటిద ? చెప్పిన తీరు సట్టదా?” అనుచు “వల్లని కన్నులు నేటి నీటికిం గుదురయి పావ” వేదయుగము మొదలుకొని అంగ్లదాస్య ఏముక్తిపడకు క్రిందు మీదులతో నడచిన తన కథను మట్టములు ఘట్టములుగా అతనికి వినిపించి చెచ్చు చూర్చినది. కవి కుమారు డా కథయంతయు విన్నతరువాత—

“బరహ జనయిత్ర! ఇనై సుప్రభాతమయ్యె;
పారలు మఃఖంబుతో క్లంగిపోన మచ్చ!”

అని యెన్నో రీతుల సనుసరించి - దైర్యము చెప్పి—

“నీ మహాజ్ఞుల భావి వర్ణింప లేదు.
విశ్వానాథుకి గురునిక పెట్టగలవో;
సభ్య పాశ్చాత్య బగతి నీ చరణ యుగం
కొలుచు దినములు ముంపు రాగలవో ఇల్లి!”

అని యా విశ్వభారతికి జయ పెట్టినాడు.

ఈ కవితాగానమునం చెచ్చుట వైసను ఆప్రశుతులు చెరలియుండ వచ్చును. నుకవి గాయకులు వానిని మన్నించి పయలే తెలియజేసిన నీ కవి కుమారుడు సరిచేసికోగలడు.

మహావాది

ప్రస్తావన

“... but they are also historical incidents, selected with careful discrimination, and reproduced in appreciative and effective language and in the diligently observed order of their proper chronology and topography; and in the things that are profitable for inspiration and example...”

—George Birdwood

అనుబంధముగా అచ్చాఫీసు పనులతో గొంతాడ దానికి పలు సంవత్సరాలుగా అలవాటుపడిచింది, దాని దాపు ఐదు సంవత్సరాలుగా అచ్చాఫీసు పనులతో ఎట్టి సంబంధంకాని లేక స్థానము, మానము కోలు పోయామని భాంతుతో కుగ్రామంలో కూర్చుని కాలం వెళ్లతోస్తున్న స్థితి. అట్టి స్థితిలో అన్న పడిన విడిఫారాల ‘నిశ్చభారతి’ అనే పద్యకావ్యం నా చేతికి అందింది. ఆ విడిఫారాలు ఒక మూల మాత్రం సన్నని తెల్లదాగంతో అనుబంధితాలై ఉన్నాయి.

అచ్చాఫీసునుండి అట్టి అపకృష్టిలో ఒక గ్రంథాన్ని పొందే భాగ్యం గ్రంథకర్తకో, గ్రంథ కర్త మిత్రుడికో మాత్రమే వీలుపడే విషయం. పుస్తకం రిజిష్టరు బుక్కుపోస్టులో అతర్కితంగా ఉపపన్నమైంది. గ్రంథకర్త నామాన్ని తెలిపే ఇన్నరుటైటిలు, అట్ట మొదలైనవి ఏమీలేవుకూడా. నాటి టపాలో

దానికి సంబంధించిన ఉత్తరమూ రాలేదు. అబ్బుర
పడ్డాను.

గ్రంథకర్త నామం హేలియసోహ్‌యిన అబ్బుర
పాలు లాలా వుండగా అట్టి అచ్చుకాసీ అడ్వాన్సుగా
కుగ్రామంలో ఉండిన్న చూడగలిగినందుకు బీజ విధ
మైన ఉత్సాహంపూర్వకం వచ్చింది. ఆ ఉత్సా
హంలో గ్రంథావలోకనానికి దొంగకొన్నాను.

మొదటి పుటలో 'విశ్వభారతి' అని ముప్పయి
ఆరు సాయింట్లు పైపులో గ్రంథ శీర్షిక. దానికింద
'సందర్శనం' అని ఇరవై నాలుగు సాయింట్లు పైపులో
చిన్న శీర్షిక చూచాను. అటు ఇటు పుటలు అల
వోకగా తిరగలేకాను.

ఇరవై నాలుగు సాయింట్లు పైపులో ముఖికొన్ని
శీర్షికలు కనిపించాయి. విడివిడి ఖండకావ్యాలు శీర్షి
కలు అయిఉంటాయి అని మొదటి స్పృహ. అయితే
'విశ్వభారతి' ఏమిటి అనే విచికిత్స కలిగింది. వివిధ
శీర్షికల్లో ముఖ్యమైన శీర్షిక తీసికొని గ్రంథానికంతటికీ
అదేపేరు ఉంచే కొందఱు ఆధునిక గచయితల సాంప్ర
దాయాన్నే ఈ గ్రంథకర్త అవలంబించాడేమో అని
అనుకొన్నాను. 'విశ్వభారతి' అనే శీర్షిక ముప్పయి
ఆరు సాయింట్లు పైపులో మొదట ఉండడమూ, ప్రతి
ఎడమ పుట తలమీద 'విశ్వభారతి' నామం ఉండ
డమూ, గమనించి గ్రంథనామం ఇదే అనుకున్నాను.

పుస్తకంలోని పుటలు అన్నీ మళ్ళీ - ఈసారి తాపీగా తిరగ వేశాను. ఇరవైనాలుగు పాయింట్లలో ఉన్న శీర్షిక అన్నీ లెక్కంచాను. పన్నెండు లెక్కకు వచ్చాయి. కాని ఆ పన్నెండింటిలోనూ 'విశ్వభారతి' అనే శీర్షిక ఆమ్రేడితం కాలేదు. అందుతో ఇది ఖండకావ్య సంపుటి కాదేమో అని సందేహం కలిగింది.

ఇది ఇలా ఉండగా

ముప్పయి తొమ్మిదోపుటలో 'త్రిలింగశోభ' అనే శీర్షిక అచ్చుఅక్షరాలతోకాక చేతివ్రాత అక్షరాలతో ఉంది. అందుచేత అది స్రవ్యకంగా, ముందుగా నన్ను ఆకర్షించింది. పైగా 'ఆంధ్రపిచ్చి' కలవాడిని కావడంచేత ముందు అది చదవడానికి పూనుకున్నాను. అందలి మొదటిపద్యం-

.....ఉత్తరాది

కూడుసుగుడ్డ లిచ్చుకొడుకుల్ కబవైరి.....

.....

.....తెల్లభూములకు చోటి న్నరతంత్ర సుఖాభిలాషణ.

మున్నుగా కలది చదవటంతోటే పుస్తక పథకం మనోఫలకంమీద స్థూలంగా చిత్రితమైంది. ఇవి విడిపూసలు కావనీ, ఒక కథాసూత్రంతో అనుబంధితాత్రై ఉన్నాయనీ, తేలింది.

మొదటికి వచ్చి గ్రంథపఠనం ప్రారంభించాను.

ఎత్తుగడపద్యము “అది సువిశాల సౌధము
శతాబ్దుల నాటిది...” మున్నుగా కలది చదివాను.
ఆపద్యం చదువుతూ వుండగానే ఏనుగు లక్ష్మణకవి
వ్రాసిన

“అది మేలైనపురము, పూజ్యపరితుల దా రాజు....”

మున్నుగాగల పద్యం జ్ఞప్తికి వచ్చింది.

పూర్వకవుల రచనను తలపించేటట్లున్న
‘విశ్వభారతి’ రచనలోని ‘సందర్శనము’ శీర్షిక ఆబతో
చదివాను. కవితామాధురి, చరిత్రాభిరతి కలగగా
ఒకఊపులో కావ్యమంతా చదివాను. ఒకవిధమైన
ఉత్తేజం కలిగింది. ఒకానొక ఆంగ్ల నాటకకర్త
ఒకానొక పాత్రచేత పలికించిన

“Give more incense

The gods grow deaf and drowsy.”

అన్నమాటలు సత్యసమ్మతాలని నాకు అప్పట్లో
తోచింది - నాకు కలిగిన ఉత్తేజాన్నిపట్టి.

‘విశ్వభారతి’ లోని కొన్నిపద్యాలు హృద
యాన్ని ఊపకలిగి ఉన్నాయి; కొన్ని పద్యాలు
శిరఃకింపాన్ని కలిగింపజాలి ఉన్నాయి; కొన్నిపద్యాలు
ఆమ్రేడితంగా చదవతగి ఉన్నాయి; కొన్నిపద్యాలు
సిద్రాణమైన దేశాభిమానాన్ని రేకెత్తించేవిగా
ఉన్నాయి.

ఈ ప్రశస్త కాన్యానికి కిత్తు ఎవడు? దోర్నాటిలో
ఇది పోట్లముద్రలు తీసి ఇక్కడకు ఎందుకు వచ్చింది?
అనేది జ్ఞాపకమిడి. అజ్ఞానము ఇక్కడ అటులు గంటలు
వేచి ఉంటే కేక ని మోగించిన నొగని లేదు.

మంగళాక్షి పురాలో ఎక్కువైన్ తెలివరితో
“నేను ‘విశ్వభారతి’ అను పద్యకావ్యమును ఇటీవలనే
నాసిగాను, అది యిప్పుడు ప్రచురింపబడినది. దానికి
ఘోషిత ప్రస్తావనను వ్రాయించవలెనని గా కోరిక.
ప్రస్తుతము గ్రంథమంతయు అచ్చుపని పూర్తియై
బైండింగుకు సిద్ధముగా వున్నది. నేను పోట్లము దిద్దిన
ప్రతికే తమకు సంబంధించుచుంటిని. దీనినిబట్టి ఘోష
నవిమర్శకి మైన ప్రస్తావనను వ్రాయవలెనని గా కోరిక.”
అంటూ శ్రీ మహానాది వేదికపై వున్నగాని బాగా
వచ్చింది.

‘అది సువిశాలసౌధము శతాబ్దాల నాటిది’ అనే
ఎత్తుగడతోనే నన్ను అతిగా ఆకర్షించిన కాన్యానికి
ప్రస్తావనను వ్రాసే అవకాశం లభించినందుకు నేను
అతిశయంగా ఆనందాన్ని పొందాను.

‘అది’తో ఎత్తుగడ: ఎందుచేతనో చాలా
ఆకర్షణీయంగా ఉంటుంది. మొదటిశీర్షికయైన ‘సంద
ర్భము’ ఒకటేకాని ఈ కావ్యంలోని మరొక “న్ని
శీర్షికలుకూడా ‘అది’ శీర్షికతో ఆరంభ మవు
తున్నాయి. మూడవశీర్షిక ‘వేదయుగము’ ‘అది

‘వి యస్తమించు సమయంబు...’ అని—ఎనిమిదవ శీర్షిక ‘శివప్రభ’ ‘అచింతకీసేన దాస్యయగమైనను...’ అని—మొదలవుతున్నాయి.

‘అశాన్తక’ ప్రబంధమున’ అను గాలుగవ శీర్షిక ‘అహంబాజ్యోతి’ ఎత్తుగడ; ‘అయకాష్టామందు’ అను తొమ్మిదవ శీర్షిక ‘అంగదాస్యము’ ఎత్తుగడ; ఇట్టి మనోజ్ఞంగా ఉన్నాయి.

ముచ్చాసుమూన అన్ని శీర్షికల ఎత్తుగడలూ ఇట్టి సవములై ఉన్నవి.

ఎత్తుగడలేకాదు - నిర్వహణగులున్నూ మనోహరములై నిగిజొనితూ వున్నాయి.

‘విశ్వభారతి’ ముగ్ధునిచిత్రల, మూడునోజల కథ. ‘వన్నెలప శీర్షికలతో, మూడువందల ముప్పయి పద్యములతో-- --నేడ ముగిసిన మొదలు నేటివఱకుగల భారతదేశ చరిత్రములొని ముఖ్యముట్టముల నిరీక్షించునూ, ముగించునూల సంక్షిప్తము : గ్రంథంలోని విషయం.

కావ్య ప్రబంధసమయం ‘ఒకగాటిరేపట.’ స్థలం పద్మాకిర తీరమండలి తాటాకులవరక. అందులో ఒక ముదియైనను. అంధుని నాస్వతిపట్టభద్రుడు, భారతదేశ చరిత్రాభిరుక్షుడు, అంధాభిమాని అగు అంధకవిగ్రామణి ఒకడు అమెనుచూడ్డానికి వెళితాడు.

శివనాథుని భారత చరిత్రము త్రిప్పించును అ జనయిత్రదాపల కుశాస్త్రిణమున ననభారతపండిత

చక్రవర్తి సరికొత్త భారతాన్ని రచిస్తూ, ఆమెకు వినిపిస్తూ ఉంటాడు.

కవి, ధరతమాత సుఖ్యపాత్రలు. ఆ పాత్రలు కాక ఇతడు మిక్కిమొకపాత్ర. కోసపాత్ర అగు ఈపండితుడు చూస్తుఉంటేగా కవి ధరతమాతను పూజిస్తాడు. ఉత్తరకథలో ఆపండితునకు అంతగా ప్రసక్తి లేదు. ఆమీద కథలంతా కవి, దేశమాతల నడుమ నడుస్తుంది.

ఇది 'సందర్శనము' అను ఇందలి మొదటి శీర్షిక ఇతివృత్తము.

అమ్మా! నీకథ విగాలని ఉందని కవి మాత్రాలో అంటాడు. అప్పుడామె కవిలో 'నీ వెనండవు? నీయెడ మంజుల నవ్యకవిత్వసత్కళాభ్యున్నతి' కనిపిస్తూ ఉంది, అని అంటుంది. అప్పుడు అతడు కవులను గురించి, ఈదేశములోని కవుల స్థితిని గురించి వివరించి చెబుతాడు.

ఈఘట్టములోని పద్యాలు అతిశయమనోజ్ఞాలై విడతీసి ప్రత్యేకం ఖండకావ్యంగా పరిగణింపదగిన పునాన్ని సంతరించుకొని ఉన్నాయి.

తన కథ చెప్పి కవి ఆమీద ఆతల్లికథ చెప్పుమని అడుగుతాడు.

ఇందులో ఈకావ్యమందలి రెండవశీర్షిక 'నివేదనము' ముగుస్తుంది.

అప్పటికి సూర్యాస్తమయ సమయమైంది. అప్పుడు ఆమె తన కథ కవికి వినిపించడానికి ప్రారంభిస్తుంది. సగాతన నైదిక సత్యధర్మ దీక్షాకమనీయ మూర్తులైన తన కొడుకులను, కొమ్మార్తెలను— శ్రీరాముడు, శ్రీకృష్ణుడు, దధీచి, హరిశ్చంద్రుడు, శిబి, కిష్కంధు, అరుంధతి, అనసూయ, సుమతి, సావిత్రి మున్నగువారిని— పేర్కొంటుంది.

అన్నిఖండాలవారు తన అందలమును మోచిన ఆ వేదయుగ గాధను ఆమె ముగించిన మాటలు వినండి :

నా సామ్రాజ్యము రామరాజ్య మనగా—నా వాక్కు చెడంబుగా
నా సాహిత్యము ముక్తగిత మనగా—నాయిల్లు నాకంబుగా
నా సంతానము పర్యవర్తిమనగా — నాదారసమూర్తి
వాసిం గాంచితిరేయి ! మేమయుగదిక్కడ్రే మహారాజ్యం.

ఇట్లు వేదయుగ చరిత్ర ముగించి కొంతతడవుండి ఆమె ఆమీది జాగ్రత్తయుగ చరిత్రను చెప్పడానికి ప్రారంభిస్తుంది.

ఇది నాలుగవశీర్షిక. నామం 'అహింసాజ్యోతి' అని.

మంచిరాత్రివేళ మాతచెప్పిన మహనీయగాధ అది. ప్రపంచమంతా అప్పుడు చీకటిరాత్రిలో. భారత దేశంలోమాత్రం చీకటులను విరియించు గొప్పజ్యోతి. అగుట ఇది 'వెన్నెలభూమి' అయినది.

భూతపయాభివర్తనడగు బుద్ధుడు గొప్పగ విశ్వశాంతి సం గితి వెలార్చె ; తస్మధురగీతి సుధాకణముల్ మడుంగులై

పూత మహానరపంతులయి - చూరినముద్రములై - ఏకాల ధా
 ప్రసంగమెట్లు ముందు... ; అందుచే నేమి చేయవలసి

బుద్ధుడు, చాణక్యుడు, లిశోకుడు మున్నగు
 వారిలో సంబంధపడియున్న భారతదేశగాథ ఇందు
 ప్రస్తావన మందుతుంది.

వేదయుగ, శాస్త్రయుగ గాథల కథనం ముగిసే
 సరికి తెల్లనారుతుంది. ఆనందరాభిస గాలుగు గీత
 పద్యాలతో చక్క-గ, సందర్భకుద్దిగ సూక్ష్మీదయ
 వర్ణన. ఆచార్యులతో 'దాస్యశ్రేణులు' అను విశవశీర్షిక
 ఆరంభ మవుతూవుంది. శృంగేరిరాజు, గోరి, లిఖాయ
 ద్దీన్ మున్నగువారి ఉదంతాల అనలోడనం.

ఆచార్యులతో ఆంధ్రప్రకరణం. 'త్రైలింగశ్రీ' అని
 నామం. పదకొండో శీర్షికను మినహాయితే ఈ
 శీర్షికలోనే ఎక్కువ పద్యాలు - ముప్పయిగాలుగు -
 ఉన్నాయి. ఈ విషయంపట్ల ఈ రచయితకుగల ప్రత్యే
 కాభిమానానికి ఇది బక గుర్తు. 'శుకంశు రాజ్యమం
 దూడుపుగతైవై బ్రతుకనోపక స్వతంత్ర సుఖాభి
 లాషతో' తెలుగుభూమికి వెళ్ళితి నని మాత్ర ఈశీర్షిక
 గాథను ప్రారంభిస్తుంది.

కృష్ణవేణి తీగస్తమైన అమరావతి గాజధానిగా
 దేశమేలిన శాతవాహనులు భారత జాతీయ వీరులై,
 శకకర్తలైన నాటి గాథలు జ్ఞప్తికి తెస్తూ ఓరుగల్లు,
 విజయనగర యుగముల ఆంధ్ర చరిత్రను, భారత

దేశపు ఇతిహాసమున దానికి గల స్తవనీయ స్థానాన్ని, రూపిస్తూ ఇందిలి ఇతివృత్తం నడచుచున్నది.

ఈ ఘట్టంలోని సంగతులు చెబుతూ భారత మాత మిక్కిలి తృప్తిని వెల్లడించినట్లు కవి చేసిన సూచనలు మెచ్చతగినవిగా, అంధ్రాభిమానులకు ఆమోదం కూర్చేవిగా, ఉన్నాయి. తిలకించండి.

ఆరుద్రాచంద్ర - భువనాకాశతి వికలాంధ్రకమామంశతి
నారీలోన నడుగె పారున కథా నవ్యురదాపారముల్
ధారాపాతములై ముదిల నడువ కలగన్ బహురాజ్యయై
దీరప్రత్యయై బట్టెనాకు నకలార్చి పాలనా పక్షతన్.

‘త్రిలింగశోభ’ శనువాతి శీర్షిక ‘ప్రతాపదీప్తి’
‘కత్తికి కత్తిగా నిలువగల్గిన యోధులు’ పలువురు
మొగలులకు అంగిరేవగా ‘ప్రాణము పోయినన్
శిరము నంచని’ కొద్దిమంది గజపూత్రయోధులు కొలువ
‘శాత్రుల శీర్షములం గొని బంతులాడిన’ ప్రతాప
సింగు ప్రతిష్ఠా జీవితాన్ని కథించుటలో ఏడవ శీర్షిక
ఎసలారుతూ వుంది. ‘దాస్య శేఖల’ శీర్షికలో ‘మా
నము కోసము నిప్పు పాన్సులన్ మేనులు వార్చిన’
అల్లాయుద్దీన్ కాలమునాటి మానవతీ మతల్లికలను
ప్రశంసించిన భాగతమాత ఈ శీర్షికలో ‘మానము
కోసమై ప్రసవమంజుల మోహనదేహయస్తి వైశ్వా
నరుపాలు చేసెడు ప్రశస్త చరిత్రలను’ కొని యాడలేక
పోయినది.

ఈ శీర్షిక 'తాజమహల్' వర్ణనతో ముగుస్తూ వుంది. తాజమహల్ 'నలపు వెన్నెల తిన్నె' గా గొప్పగా ఉత్ప్రేక్షింప బడినది.

దీని తరువాతిది నిన్ ఎనిమిదన శీర్షిక గామం 'శినప్రభ'. శినాజి కథ. అనుప్రసక్తిగ దుర్గదాసు కథ. ఆ వీరులను మాత కవిద్వారా మనకు పరిచయం చేసిన తీరు కనండి :

నవయుగమూర్తియై నివుడు సల్లనిగుట్టము నెక్కి -- దేశవై భవము నముద్దరింపగ భవాని కృపాబిము కేలదాల్చి--ఆ యపసబలంబుపై నురికి సచ్చడు -- భారతవీర శౌర్య నిం ధువు పులకించి పొంగినది; ధూర్త తురుష్క వివాళకారియై.

ఆ ముదుహూర్తమందె భరతాస్వరయ శౌర్యమహర్షవంబు వీ రాని తరంగ సంకుభితమై కడు ఘూర్జిలె; ఉత్తరాన స్వే చ్చా సుఖజీవనద్యుతి ఏకాతతి నిలకగ దుర్గదాసు స్థై చ్చాసురకోటి నెంచి విజయధ్వజ మెత్తెనురా కృతాంతుడై

అప్పుడు 'గడియారమునం బదిరెండు కొట్టగా' కథాకథనం మాని మాత లోనికి వెళుతుంది. మధ్యాహ్నం అపరాహ్ణం కాగా మళ్ళీ కథాకథనం ప్రారంభ మవుతుంది.

వేదయుగ గాథ చెప్పనప్పుడు - మాపటివేళ - భారతమాత పుష్పవరాగ పరీత వేదిపై ఉంటుంది. ఆమెకథ వినే కవి ఎదురుగ తిన్నెమీద ఆమె దాపున కూర్చుంటాడు. 'దాస్యరేఖలు' గాథ చెప్పేటప్పుడు- ప్రొద్దుటి పూట - భారతమాత కుటీరాంగణమందు

సుఖోపవిష్టయై ఉంటుంది. ఆమెగాధ వినేకవి ఆమెకు దాపలినై సున తుంగచాపమీద కూర్చుంటాడు. ఇక ఇప్పుడు అపరాహ్ణమందు - కథకురాలికి నవకుశాస్తరణము : శ్రోతకు పచ్చిక పట్టు.

మొదట నేదిక-ఆమీదట తుంగచాప-అటు పిమ్మట పచ్చికపట్టు. ఈ తీసికట్టులు, అనన్తభేదాన్ని తెలిపే చక్కని సూచికలు.

తొమ్మిదవ శీర్షిక 'ఆంగ్ల దాస్యము.' ఆంగ్లేయుల 'దుస్త్రాంత దుర్నితీకూర దురంత దుస్సహ నియంతృత్వము'ను గుఱించి భరతమాత పిండితాగ్ధంగా ఇట్లా చెపుతుంది:

కత్తిబట్టన నీక; దొరెత్త నీక;
కలము సాగించు నీక; చూర్చులుక నీక;
సలుపు రొకచోట గూడునయలకు నీక;
ఆంగ్లస్థుల నీకొప్పుతి కపథిలెదు."

ఆంగ్లదాస్యానికి అమృతఫలం 'భారత వీరలక్ష్మి.'

వీరము రూపుగొన్న మగచేషముతాడ అమాపఖడ్గయై
క్షీరతురంగ వెక్కిరణశేషము మీఱగ వైరివీర సం
హార మొనర్చుచునె అనివిహార మొనర్చెడు రూప్యలక్ష్మి యా
కారము గాంచినంతనె వికావిక లైసవి అంగ్లదైస్యముల్.

అయితే ఆ 'నైదేశిక దాస్యబంధముల'ను ఆ 'పదియును నెన్నిదేండ్లుగల బ్రాహ్మణశాలిక' తెంపలేక తాను తెగిసడింది. ఈ ఇతివృత్తంతో పగో శీర్షిక పర్యవసిత మవుతుంది.

బహుశఃపంచమి నెన్నెలలో, కొలని సోపానాల
మీద 'అహింసాసమర' గాధానిధి నం ప్రసంగంభ మవు
తూన్పంది. పదకొండోది ఐదవ శతీర్షికి ఈ కావ్యాని
సంతటికీ నెద్దది. యాభై గాలుగు పద్యాలది. సావ
ర్కా-దీ, తీలకు, గాంధీ, లజపతిరాయి, చిత్తగంజ
నూడు, వలేలు, ప్రకాశము, సీతారామకాజు, భోసు
మున్నగు మహావీరులకు ఈశ్వరి నీలో స్మృత్యా-గం.

'అది అపరూపయుద్ధము--అటువదియేయిద్ద యుద్ధ
మిది' ఇట్లు అద: ఇది--అహింసాసమరము: హింసా
సిద్ధాంతమునూడ ఇందు ప్రస్తావించుచున్నది.

ఒకవేల గాంధీయుద్ధము--మహాత్ముల దోష కృపాశుకత వే
తొకటి ప్రపంచయుద్ధము--మహాద్భుతమైన సాహసం ఆంధ్ర నా
నకులు తలంపి--అప్పుడు--చచ్చినచావుగ లొంగిపచ్చి మా
మన చిరదాస్యనాటిక నమోత్తమగా తెర దిద్దినారా!

ఐనప్పటికీ 'సమైక్య పరివర్తము--అఖండవిభూతి'
చెడి మునుపటి రూపు నూతనోపదేశంచేత మాత
దుఃఖించగా నీవి ఉపశమననాశ్యాలు చెప్పడంతో
కాన్యం కడముట్టునూన్పంది. అదే 'శుభోదయం'.
ఇంతవఱకు పరాతిపరాటలు వింటూవచ్చినకవి ఏష్య
మెరిగిన పెద్దయై --

నీ మహాజ్వల భావి పర్ణిపతేను
విశ్వకాలిక గురుకుల పెట్ట గలవు;
సభ్య పాశ్చాత్యులగతి నీ చరణయదగళి
కొలుచుదనములు ముందు రాగలవు తల్లి!

అని పలుకుతాడు. పూర్వంవలె 'మహిళ నిగమ కళాస్థాన మంటపమున ఉపనిషత్పీఠమై' భగవదాత శిరిగి కొలువైనందున అది చీకటి చెఱుతాడు.

సమ్యక్ప్రకృతికి వేలముపట్టయిన ప్రదేశంలో మూడు పగళ్లు కెండు రాత్రులు నడచిన కథాకింకనం అంతటితో ముగుస్తుంది.

భారతదేశ చరిత్రలో 'కాలపురమును కదలం జేసిన' వినిపదృశ్యాలనూ ఇట్లా ఒకకావ్యంగా చేర్చుతో కూర్చి శ్రీ వేంకటరక్షసివి మహానాది అయిగాడు.

'విశ్వభూతి' లోని పద్యాలు నాశగా సాగిపోతున్నాయి. నానిలత్తుగడ్డలో, ముగింపుల్లో తఱచుగా సన్యతతో నడిపిలాడుతూవుంది. కావున ఇది ఒక 'రసోదయప్రబంధంగా' రూపొందింది. ఉప్రబంధంలో కవి 'ఆ హిమాలయచలనేతు సర్వంతథాత్రి' మున్నగు ప్రయోగాలకు శిష్టశ్లోకాయ కలిగాడు. 'ఋంటుకుడు', 'సూర్యుడు న్యూను' మున్నగుపదాలు అర్థమహితా లద్యోట్లు ప్రయోగించాడు. 'సోతింబెట్టగ' — 'సూదులు దబ్బ నంబులయి' — 'సెటికోశగా' — 'కుక్కలు చింపిన విస్తరంట' — 'బసుగుంబుగను' — 'మూసమున్నమగ వాడు' — 'ముప్పటి కంగుబట్టుచు' మున్నగు జాతీయాలను అన్వప్రదేశ వినివేశితాలుచేసి నన నిష్పన్నము చేయగలిగాడు. 'మోజు' 'సంతి' మున్నగు అన్య భాషాపదాలు వివిధగా చూచి తన 'సంగమయ్యతీకి' ప్రభు కలిగించాడు.

క్రాగ్రెస్, హిందూ మహాసభల రెండింటి
సిద్ధాంతాలను గర్భితం చేసుకొన్న హృదయం గల
ఆ కవి క్రాగ్రెస్ వాదివలె ఖడ్గచును మంత్రమని కొంఠ
కొత్తిస్తాడు; హిందూమహాసభ వాదివలె ఇస్లామును
శకీరు మతమని ఈసడింప చేస్తాడు. తల్లికిగల 'శతాబ్దుల
గాటి సువిశాల సౌధము' తోపాటు నేటి 'జోగుల
కొంప' అగు తాటాకుల పాక పాతకులకు కవి చూపి
స్తాడు.

అందుచేత ఈ కావ్యం చదువుతూ వుండగా

తెలియదాకం మునిగి తెలిసేదాదిరి-పూర్ణచంద్రకా

స్వార మెరుద్బిసట్టుల - పసలతవిలాసము గన్నురితిగా

చేయి మరలప గితములు దిన్ని తెలుగున -- హాయిమీకు నా

మానస మెంత పొంగిపో.....

ముక్కామల, }
15-1-'57 }

ఇట్లు
అంజలి శేషగిరిరావు

ముఖ్య సవరణలు:

- పుట ౧ : మొదటి దృశ్యము - నాల్గవ చరణములోని
‘పాదప్రభువులు’ అను దానిని ‘పాదప్రభులు’ అని.
- పుట ౬౪: నాల్గవ దృశ్యము - మొదటి చరణములోని
‘బరోపా వారి’ అను దానిని ‘అయిరోపా వారి’ అని—
సవరించుకొవలెను.

పుట్టవసులు

	పుట సంఖ్య
౧. సంహారము	౧
౨. నివేదనము	౭
౩. వేదముగము	౧౭
౪. జహింసాశ్రయితి	౨౫
౫. దాస్యకేళిలు	౩౩
౬. త్రివిధశోభ	౩౯
౭. ప్రవాసస్థితి	౪౦
౮. శివప్రభ	౫౫
౯. అంగదావ్యము	౬౦
౧౦. భాగతి పీఠక్షేప	౬౭
౧౧. జహింసా సమము	౭౫
౧౨. కుభోదము	౮౯

విశ్వభారతి

సందర్భనము

అది సువిశాలసౌధము శతాబ్దులనాటిది; ఉత్తమార్థసం
పదలను పంచిపెట్టినది మానవచాత్రికి; అన్యు లెందఱో
బ్రదుకగ వచ్చి యిచ్చటనే పాతుకపోయి పతాకమెత్తి ఆ
భ్యుదయ పరంపరం బ్రదుకుచుండిరి యం మౌనముల వేటుగా.

తొల్లిటి ప్రాజ్యవైభవగఢుల్ దలపించుచు కీర్తిపూగముల్
వెల్లువ గట్ట జాతిమతభేదము మాని సమానదృష్టితో
నెల్లర నొక్కరీతి జనయిత్రివిధంబున ప్రోచుచున్న యా
చల్లనియిల్లు చూతమని సాగితి నే నొకనాటి రేపటా

చూపుల కా నికేతనము జోగులకొంపగ తోచుగాని ఆ
లోపలి కేగిచూడ సురలోకము కన్నుల గట్టు; మేటి పృ
థ్వీపతు లెందఱో యచట పీఠము ధర్మము రాశివోయుచు
గాపుర మున్నచిన్నెలు కనంబడు; తొల్లిటిశోభ యెట్టిదో ?

విశ్వభారతి

రాసిం బోసిన భోగధాగ్యములతో రత్నాల పుట్టిల్లుగా
వాసిం గాంచిన శాస్త్రవద్ధతులతో వైకుంఠధామంబుగా
ఆ సౌధంబును అంతసుందరముగా ఆకర్షణీయంబుగా
ఏ సంపత్ప్రభు లే కళానిలయు లిట్లైనాడు నిర్మించిరా?

ఇచట కాపురమున్న యే సుధీనిలయులో
విపులార్థములు పంచిపెట్టినారు
ఇచట భద్రము గన్న యే రాజరాజులో
కొల్లగా రత్నాలు కొలిచినారు
ఇచట జీవించిన యే ఆశాచార్యులో
చిరకీర్తి శిల్పాలు చెక్కినారు
ఇచట జన్మించిన యే హలస్వాములో
జ్ఞానదేవత కాంక్ష గట్టినారు

దేశదేశాలనుండి యాత్రికులు వచ్చి
యుగయుగంబుల విఖ్యాతి పొగడినారు
ఖండఖండాలవార లిక్కడ వసించి
చదువుకొన్నారు సకల శాస్త్రాలు మున్ను.

ఆ కమనీయ సాధమున కావలివైపున - ఉత్తరాన-వ
చాకర తీరమందలి విహార వనస్థలిపొంత - దేవతా
నోకహ మొప్పు నొక్కటి; మనోజ్ఞముగా నట గట్టిసట్టి రా
టాకులపాక నొక్కముదియైదువ యున్నది లోకమాతగా.

ఆ ముసలాపె యెవ్వతియో ? ఆమెకు నాకు గలట్టి బాంధవం
బేమో ? తలంపలేను; వచియింపగలేను; లిఖింపలేను; నే
నా ముదిమూర్తిమోము కనులారగ జూచినదొద్ది భక్తియుం
బ్రేమయు భీతియుం దిగులు పెల్లగ గల్గె మనంబునోపలకా.

కరుణారసంబు ముమ్మరముగా గురియించెడు కన్నుదోయి-భా
స్వర మగు శాంశభావము ప్రసార మొనర్చెడు నెమ్మొగమ్మునుకా
మురువులు గ్రుమ్మరించు ముదిముగ్గిన రూపము - నాకె కాదు - ఎ
ల్లకును ఆ పురంధ్రియెవలకా గలిగించును మాతృభావముకా.

కుదిరికయైన నెన్నుదుట కుంకుమ బొట్టునుబెట్టి-అంశముల్
కడుకొను మూడు పన్నియల ఖద్దరుచీరె ధరించి - తీవిమై
ముదుసలిమాత మేలుకొనపుంబలె రాట్నము ద్రిప్పుచుండె; అ
య్యుదయ కవోష్ఠరోచుల, యథోచితరీతుల సత్కరింపగకా.

విశ్వభారతి

ఆ జనయిత్రిదావల కుశాస్తరణంబున గూరుచున్న వి
 వ్రాడిత పుణ్యమూర్తి - నవభారతపండిత చక్రవర్తి - రా
 రాజులు లేని భారతము రమ్యపథాన రచించుచుండె; నా
 నా జనపా? గూడి నవనందన భూముల నాట్యమాడగఁ.

ఆ నరికొత్త భారతమునందలి కొన్ని వినూత్న ఘట్ట వి
 న్యాసము లా జగజ్జనని కాతడు విప్పి పఠించి చెప్ప నే
 నా సమయాన వింటి చెవులారగ; తత్కథ విన్నమీద వ్రా
 జెనవ మానినట్లు మన సంతయు మత్తిలె; నెందుచేతనో ?

పండితు డామె ప్రక్క నిలువంబడి భారతముం బఠింపగా
 నిండు మనంబునందు జననీత్యము పొంగినదేమో ? ఆమె “ప్ర
 హ్లాంధము నేలె దోయి తనయా : ” యని చేతులు చాపగానె దా
 లుండయి పోయి తల్లియొడిలో పవళించె నతండు హాయిగా.

పున్నమవంటి యా మధురమోహనవృశ్యము గాంచినంతనే
 మిన్నుల దాకె నా మనసు; మేను గగుర్పొడిచెఁగా; రసప్లుతిం
 గన్నులు చెమ్మిగిల్లినవి; కమ్మని బంగరు లేతయెండరో
 పన్నగరాని భావముల నే నట నిల్పితి తన్మయుండనై.

అది యావేశమో ? పాపచక్రమో ? రసాహ్లాదంబో ? విభ్రాంతియో ?
మదికిఁ గూర్చు విచారము భారత కథామాధుర్య సమ్మోహమో ?
ఎదియుం దోచక ఆ రసోదయ మహా దృశ్యప్రబంధంబునే
చమపం జొచ్చితి పాదపత్రభువులు పుష్పశ్రీలు వర్షింపగఁ.

అచనీజప్రభు లెల్ల నాకు మధురాహ్లాదంబుతో గొప్పగా
మిపులం గూర్చిన పుష్పసంపదలతో మిన్నంటి లోకైక గౌ
రవ భావంబు రహింపగా-ఆశీకుమారస్వామిని పోయి-ఆ
భువనశ్రీ జనయిత్రి దివ్యచరణాంబోజంబులఁ బ్రాలితిఁ.

తేనియవాకలో మునిగి తేరినమాదిరి-పూర్ణచంద్రికా
స్నాన మొనర్చినట్టుల - వసంతవిలాసము గన్నరీతిగా
వేణుమరంద గీతములు విన్నతెలుంగున - హాయిమీఱ నా
మానస మెంతో పొంగినది మాతృవదాబ్జములఁ స్పృశింపగఁ.

కమ్మని పాపచక్రమున కన్నులు రెండును అప్పగించి భా
గ్యమ్ములు చిందు మాతృవదాబ్జమందము ద్రావినాను : లో
కమ్ముల తల్లి నన్ను కనికారముతో స్పృశియించి వత్సల
త్వమ్మున ముంచి యెత్తెను స్మితద్యుతి మోమున మోసులెత్తగఁ.

విశ్వభారతి

కనుదోయి గురిసిన కమనీయజలముతో

తలిరాకు మృదు పవద్యయము గడిగి

లలితకళారామముల పూచు రసభావ

పుష్పగుచ్ఛములతో పూజచేసి

సర్వ సర్వంసహా శాంతికాముకమైన

ప్రేమార్ద్ర హృదయ నైవేద్య మొసగి

విశ్వమంతట క్రొత్తవెలుగుల నెగజిమ్ము

ఆ యహింసాజ్యోతి హారతిచ్చి

అంచిత శ్రుతి విశ్వ విపంచిమీద

తరగలై పొల్లు శాంతిగీతాలు పాడి

కలిగినంతలో లోపంబు గలుగకుండ

ప్రేమతో మాతృమూర్తి సర్పించినాను.

నా పూజం గని పండితాగ్రజీ మహానందంబుతో నిండె; ప్రే
మోపాధ్యాయుని మైన యా జనని రాగోత్కంఠయై మేలుగా
నాపై దీవెనపూలు చల్లినది; ధన్యంబయ్యె నా జన్మ; ము
న్నే పున్నెమ్ములు రాశివోసితినో నా కీ భాగ్య మిట్లాప్పగణ.

శ్రీ

నిజేదనము

చలనం జేమియులేక ఏకముఖమై సార్వత్రికంబై మహో
జ్వల రోచిః ప్రకరంబు గుప్పుచు అహింసాజ్యోతి ఆయింటిలో
పెలుగొందం గని పొంగు లెత్తెడు రసావేశంబులో లాలితో
త్తుల నే నా జనయిత్రుడోడ నిటు లెంతో భక్తి భాషించితిన్.

జననీ ! నీ వెవరో సనాతనివి; నీ చారిత్ర మెట్లోపెన్
వినగా కోరిక గల్గె; నీముఖములో వేదేతిహాసాలు-
త్తనిధుల్ - కావ్యములు - మహోపనిషదర్థంబుల్ - ప్రకాశించు; పా
వన చారిత్రపు; నీకు సాటి యెవ రవ్వా ! ఖండ ఖండాలలో ?

కొడుకులు కూతులుం బ్రయము గూర్చరా ? ఆప్తులు గౌరవింపరా ?
గడన గలట్టి రాదసిరి గాంచిన చిన్నెలు వన్నె లెన్నో నీ
బడుగు మొగంబునందు కనుపట్టుచు నున్నవి; కన్నతల్లి : నీ
యడుగులు గొల్చువానిగ దయామతివై నను నాదరింపుమా !

కుడువగ కూడు-కట్టుటకు గుడ్డయు-లేని దరిద్రురాలివై
సుడివడి ఎంతకాలమని చ్రుక్క-చు నుండువు నిండు పస్తులన్ ?
కొడుకుల తల్లివై ఇటుల గుండు వినుం దిలకించుకొద్ది నా
కడుపు మఱుంగుచున్నది; సుఖాలకు నీ విక నోచు తెన్నుతో ?

విశ్వభారతి

సిరులకు దూరమై బ్రతికి చెడ్డవిధంబున పూరిపాకతో
సురుగుచు నున్నదాన వని చూచినమాత్ర గ్రహించినాను; నే
పొరపడలేదుగా ? భువనముల్ పరిరక్షణ సేయజాలు నీ
గురుతర శక్తి సంపదలు క్రొత్తరుచుల్ వెలిజిమ్ము పెన్నుడో ?

అసమాన మహిమతో నలరు నీ నెమ్మోము
పరమార్థమధువులు గురియుచుండె
జడిగొన్న కరుణతో తడియు నీ కనుదోయి
పున్నప పువ్వులు పూచుచుండె
తలిరాకు నునుపుతో వెలయు నీ హస్తాలు
ఉదయరాగద్యుతు లొలుకుచుండె
రసభావ గరిమతో నెసగు నీ హృదయంబు
జలరాశి లోతులు చాటుచుండె

విశ్వ విఖ్యాతిగన్న పావిత్ర్యమెల్ల
కరుడుగట్టిన చందాన కానబడెడు;
పుణ్యజనయిత్రి ! నిను గాంచి పొక్కుచునను;
ఎవ్వరవు నీవు ? నీ గాధ యేమి ? తల్లి !

నీ దివ్యాకృతి చూచిచూచి జననీ ! ని న్నొక్క సామాన్యగా
ఏ దుర్మార్గుడు చెప్పలే డకట ! ము న్నేభాగ్యముల్ పండెనో ?
ఈ దారిద్ర్యము క్రొత్తదో ? సహజమో ? ఈ పాక కాణాచియో ?
ఏదో దుర్దశవల్ల నిట్లయితివో ? యేమో యెఱింగింపుమా ?

ఏనిటులాడ భావపథి నే తొలగాధలు పర్వలెత్తెనో
కాని విషాదరేఖలు మొగంబున దోపగ వెచ్చనూర్చుచుకా
నానగరాని వేదన నెగాదిగ జూచుచు లోకమాత నా
మానసముకా గదల్చినది మానము దైన్యము రాశివోయుచుకా.

ఆ కరుణార్ద్రమూర్తి హృదయాంబుధి నెట్టి విషాదబాదదా
నీకము ప్రజ్వలించినదా ? నెవ్వగ గూరినకన్ను లుష్ణదా
రా కలితంబు లైనవి; నిరంతర తాపముతో కృశించు సు
శ్లోకసవిత్రి నాహృదయ సుస్వరతంత్రులు మీటి యిట్లనెకా.

నా దురదృష్టగాధ ఒకనాటిద ? చెప్పిన తీరునట్టిదా ?
వేదయుగంబునాటి యితివృత్తము; సర్వకా ధనంబులకా
గాదెల కెత్తితికా జగము కన్నులు విప్పనినాడె; నేటి కీ
వేదతనాన పేరునకు పెద్దగ నుంటిని శక్తిహీననై.

విశ్వభారతి

బ్రదుకును చావుగాక - సరివరలలో తలయెత్తలేక - ఈ
ముదిమిని దుఃఖపుంబరువు మోయుచు నుంటినిరా కుమార ! నా
బ్రదు కొక పెద్దభారతము; బాధలకే జనియించినాను; నా
యదుకులదొంత కాపురమునందు సుఖాలకు తావులేదురా :

కొడుకులు కూతు లుండియును కుక్కలు చింపిన విస్తరంబగా
చెడితిని కూడుగుడ్డలకు స్వేచ్ఛకు; మొన్నటివాక దాసినై
ఇడుమల గుందినాను; ఇపుడిప్పుడె కూరిన కొద్దిస్వేచ్ఛతో
ఉడుకువ గాంచుచుఁ బ్రదుకుచుంటిని గుక్కెడు గంజిద్రావుచుఁ.

చిన్నికుమార ! నా స్థితికి చింతిలబోకుము; నిన్నుజూచి నా
కన్నులు చల్లబడ్డవి; నిగారపు మోము మెఱుంగులందు సం
వన్న కుటుంబగౌరవము - మంజుల నవ్య కవిత్వ సత్కళా
భ్యున్నతియుఁ - ప్రసారమగుచున్నవి; చెప్పుము నీవెవండవో ?

కూడుం గుడ్డలు లేని దుర్దశలు నీకుం గూడెనో? పేదవో?
పాతైపోయెనో నీ యదృష్టములు ? నీపై 'మోజు' లేదయ్యెనో ?
చూడంజూడ దరిద్రజీవనముతో శుష్కించి యున్నావు; నా
నీడం జేరిన నిన్నుబోంట్లకు నింతేరా మహాభాగ్యముల్.

ఆ నవనీతచిత్త యటులాడుచునే భరియింపరాని శో
కాన మునింగిపోయినది: కంఠము గడ్గద మయ్యె; చూపులం
చేనియ లూరు దివ్య జననీత్వము చిప్పిలె; నాదుచిత్తముకా
గానగరాని వేదన వికావికలైనది వెచ్చనూర్చుచుకా.

తన దురవస్థతోనె పరితప్త మనోంబుజమైన యా జగ
జ్జననికి నా నిమిత్తము విచారపరంపర మీఱినందుకై
హీనలెడు కాకలం గుమిరిపోవుచు నే నపు డామె కూరటల్
దనుకగ మెల్లమెల్ల నిటులకా వినిపించితి నా చరిత్రముకా.

మాతా ! నన్ను గుడించి చింతిలకుమా మా వంశచారిద్ర్యముల్
తాతల్ నాటివి; డుమ్ము బాయపు యుగాంతంబైన; మా వంశ వి
శ్వాతుల్ రాసులు రాసులై పెరిగి భూమ్యాకాశముల్ నిండె; మా
తాతల్ మాకు మిగిల్చిపోయినది నిత్యంబైన యీభాగ్యమే !

నా జాత్యున్నతి హద్దులేనిది; అనంతశ్రీలతో నొప్పు రా
రాజుల్ మాకు జోహారు చేసెదరు; మా ప్రజ్ఞా ప్రపంచంబులో
రోజాపూల మరందవాహినులు పారుం దల్లి ! మాసృష్టిలో
రాజే బంబగు; బంటె రాజగును; మా రాజ్యంబు స్వారాజ్యమే.

విశ్వభారతి

ఆ రవి చూడజాలని రహస్యములం గనుగొందు నేను; శృం
గార మయ ప్రపంచమున కావ్యకళా వనభూములందు సం
చార మొనర్తు; మేలిమి వచస్సుల విశ్వము మెప్పు గాంతు; నా
నారన శోభితం బయిన నా హృదయంబు నెఱుంగ నేర్తురే ?

రసవాహినులు పొంగ రామాయణము పాడి

లోకాలు గొన్న వార్మికే మౌని

నిగమేతిహాసోపనిషదర్థజలధులు

త్రచ్చి చూచిన పాదరాయణుండు

హిమశైల శిఖరాల తెక్కిన కీర్తితో

కావ్యాలు వ్రాసిన కాళిదాసు

తత సంస్కృత జగత్తు తనయెంగి లనినెప్ప

ప్రజ్ఞతో మెఱసిన బాణసుకవి

భాష్యవీధుల నిరుపమా ద్వైతసుధలు

గ్రుమ్మరించిన శంకర గురు వరుండు

పూజ్యచరితులు; మా మూలపురుషు; లమ్మ !

వారు పెట్టిన భిక్షయే బ్రతుకు మాకు.

నా కులగౌరవంబు సుజనన్తవనీయము; నాడు - నేడు - చూ
ప్రాకట సాహితీ సుధలు త్రావనివా యొకడైన లేడు; వి
శ్వాకృతి దిద్ది తీర్చెడు మహామతిమంతుల మైనవారు - ఈ
లోకమునందె కాదు - సురలోకమునందును సాటిలేదుగా :

భారతంబు రచించి ప్రథమాంధ్ర సుకవిగా
సతులందుకున్న నన్నయ్యభట్టు
రారాజు కొలుపులో రాయబారము తీరు
చక్కగా నడపిన తిక్కయజ్ఞ
కనకాభిషేకాన కవితా జగత్తుకు
నాడు దైనట్టి శ్రీనాథ సుకవి
మందార మకరచ మాధుర్యములు తెల్ల
పొలములో గురిసిన పోతరాజు

సాహితీ దిగ్గజంబులై సరస కావ్య
యశముతో నిలచిన పెద్దనాది కవులు
నా కుటు బిమ్ము పెద్దలు; లోకములకు
అది లాడించు మొనగాండ్ర మమ్మ : పేము.

విశ్వభారతి

వింతలు మాచరిత్రములు; విశ్వములోన యశోవిఖాతి కొం
డంతలు మాకు గల్గినను - ఐహికభోగ సుఖానుభూతి గో
రంతలె తల్లి! నిర్దనులరై బ్రదుకుం డని మా మొగాన ఆ
కంతిరి బ్రహ్మ వ్రాసెను ప్రగాఢపుటినుల శాసనంబునకా.

మా సరివారు లేరని భ్రమంపడి నెమ్మది నున్నపమ్ములకా
మోసము చేసె కాలము; విమోహితులైన విదేశసాహితీ
దాసులె నేడు పెద్దలు - ప్రధానులు; మాకభ మారెనమ్మ! ఏ
దోసములేని మాబ్రదుకు దుఃఖసముద్రము నీదుచుండెగా!

తెలుగు పొలంబు దున్ని - మడిదీర్చి - రసంబుల దమ్ముచేసి - చే
ల్లలపుల నాటుమొక్కల కళావిభవంబున నాటి - తీరుగా
కలుపును దీసి - పైరయిన కావ్యఫలంబులు రాశివోయు నా
కులముదొరల్ చరిత్రులయి కుందుచునుండిరి నేడు పొట్టకై.

చినిగిన కీర్తితో బ్రదుకు చేదయి పోయిన మాకు భద్రటి
వనములు మాసిపోయినవి; స్వప్న విశేషము లయ్యె మా పురా
తన కథలెల్ల; మా సుకవితా సహకారము మోడువాటి పో
యినది; చిపుళ్ళతో కులుకు చెప్పదొ; కోకిల పాడుచెప్పుదో ?

నీకు మాకును పుంచిరోజు లిక రానేరావ ? మాకోసమై
 శోకింపం దగవమ్మ ! ఈ పయసురో శుష్కీ-పవాసాలతో
 చీకాడై తివి; దెండి నీవెపుడు వాసిం గాంచి రాజీంతువో
 మా రానాదె లభించు నిత్యసుఖసహస్రనాలు నీమేడలో.

మాకృషివట్ల లోర మధిమాసము చూపనినాడు దట్టపుం
 జీకటివాకలో ముసుగు; సృష్టికి వెల్లువొసంగు హక్కు మా
 దేకద ? మా రసోదయ కృత్రిప్రభ లా శగద్రు చంద్రికా
 నీకములై అనంత సుఖనీరధులం బులికింపజేయవే ?

బంగారు వానకై మొగము వాచిన వారము గాము; పొట్టకై
 కొంగులు పట్టబోము; చుము గొప్పగ జూచిన వారికీర్తికి
 రంగులు దిద్ది శీతకిరణద్యుతు లారగ షీరసాగరో
 త్తుంగ తరంగమాలికల తోరణవంస్తు లలంకరింపమే ?

పోయిన దా యుగంబు మధు పూర్ణిమ; మా కథలోని గౌరవా
 ద్ధ్యాయము పూర్తియైనది; వృథాశ్రమ; మాకు దరిద్రజీవనో
 పాయములే శరణ్యములు; ఖావి యదృష్టము లెట్టులున్నవో ?
 నీ యనుకంప యున్న జననీ : సుఖియింతుము వచ్చవచ్చగా !

విశ్వభారతి

చూ యరవన్తలై వగవు మానుము; పొట్టకు బట్ట తెట్టా సం
పావన చేసికోగలము; ప్రాయము వారము; వార్థకంబులో
నీ యరవన్త చూడ మది నీరగుచున్నది; కన్నతల్లి, నీ
జేదయుగాల గాధ వినిపింతువె ? మామక చిత్తశాంతిలై .

నా కథయెల్ల విన్న భవనంబుల తల్లి ప్రశాంత చిత్తయై
నా కుడివ్రక్క-నిల్చి కరుణామయ దృక్కులతోడ నా మనో
వ్యాకుల మెల్ల దిజగ శుభం బని దీవెనలిచ్చి నన్ను సు
శ్రీకర హస్త పద్మమున జేకొనె వాకొనరాని ప్రేమికో.

* * *

వేద యుగము

అది రవి యస్తమించు సమయంబు-ప్రసూనవనంబు-సమ్మృద ప్రద షుగు మంఠమారుతము-భాసుర పుష్పపరీమళంబు-షట్పదములపాట; రీ ప్రకృతి పైభవముం గనుగొంచు తోటలో ముదిసలిమాత ఉన్నచోక పుష్పపరాగ పరీతవేడిపై.

చలనము లేని చూపుల-ప్రశాంతచునంబున-సాంఘ్యరాగ సంకరితము లైన మబ్బుతునుకల్ దిలించుచు, మౌనమున్రలంఘింతు నున్న యా జనని చెంతకు నే నపుడేగి ప్రక్కగా నిలబడినాడ; కాంతవడి నిశ్చలవృత్తి ఘనీభవింపగఁ.

పూచిన భక్తితో కరుణమూర్తికి పుష్పలు దోయిలించుచుఁగాచిన కూర్మితో మనసు కానుక లిచ్చి జొహారుసేయగా వాచపులూర ప్రేమరసవాహినితో జలకంబులార్చి నా నోచినతిల్లి అప్పుడు ననుం గరుచించె దయార్ద్రావృష్టితో.

ఎదురుగ తిన్నమీద - జనయిత్రికి దాపున - చూరుచుండి నా మది గల కోర్కె తేటపడు మాదిరి చూపులు దెల్పుకోగ - ఆ సదమల శీల యెందులకొ చల్లని కన్నులు వేడినీటికిం గుదురయి పోవ - తాపములు గుబ్బితిలక - నను జూచి యిట్లనెఁ,

విశ్వభారతి

అన్నా : నాకథ చెప్పలేను; పరిపాపై పోయె కష్టాలు; నా
యొన్నత్యంబులు చచ్చిపోయినవి; పుష్టాన్నాలతో మున్ను నే
నెన్నో జాతులవారి దిన్నితిని; కానీ నేడు నా కన్నమే
నున్నైపోయెను; నాటి నా విధిముల్ చోద్యాతిచోద్యాటరా :

మలచిన మంచు శిల్పముల ముప్పల కొమ్మలు దీర్చి - శత్రురా
జులు వెఱగంద - నైలపతి చుక్కలకోటను గట్టెచారు; ప
ర్తిలు జలవైభవంబున సరిత్పతి పెద్దయగడ్డద్రవ్వె; తో
తులు గనరాని రత్నరుచితో కెరటాల సురుంగు లారగఁ.

తరుగని ప్రజ్ఞతో వెలుగుదారులు దిద్దిన వేదభూమిలో
పొరలిన విశ్వపావన తపోవిభవంబులు మిన్నుముట్టగా
గురుతరకీర్తికో సిరులు గూరిన స్వర్గసుఖాన - పండక
న్నెఱుగక - ఈ సమస్తభవనేశ్వరినై నతులందుకొంటిరా :

నా కొడుకుల్ కొమార్తెలు సనాతనవైదిక సశ్యధర్మ దీ
క్ష కమనీయమూర్తులు; జగన్నులీలరు; తచ్చరిత్రముల్
వాకున కందవోయి : జనపాళికి నిద్దపువెల్గునాడలై
చీకటిసోకులేని సుఖజీవనమాధురి క్రుమ్మరించురా :

ఏ చుటోపురుషుని నామాక్షరస్మృతి

విశ్వజనీనమై వినుతకెక్కె :

ఏ కృపానిలయుని యేకవర్షీత్వంబు

పరమార్థనిధులెల్ల పంచిపెట్టె :

ఏ గుణాంధోరాశి త్యాగశీలత దేశ

దేశాల కొరవప్పు దిద్దదెట్టె :

ఏ ప్రజాహిరణ్మయి సుప్రభుత్వభ్యాతి

పూర్ణిమాజ్యోత్స్నల పుక్కిరించె :

ఏ విజయమూర్తి శరణాగతావనంబు

విశ్వమానవ రామణ్య వృష్టిగురిచె :

అట్టి రఘురామవిభుడు నాయనుగువట్టి

నాని కాలంబు నాకు సువర్ణయగము.

సీతారాములు నాటంబుంబుమునకుఁ జేజేలు; ఛత్తైక వీ

జె తాత్పర్యముతో సమస్తమనన భాష్యంబుగా మానవ

భ్యాతిఁ దిక్కుల నింపినారు; వినుమన్నా ! నా సుఖప్రాప్తి కా

నీతి ప్రాధవమే శరణ్యము పునర్నిర్మాణ కార్యంబునఁ.

విశ్వభారతి

ఎవని పిల్లనగ్రోవి యెండిన మోశకు

తలిరాకు విరుల శోభలను దార్చె ?

ఎవని మోహనమూర్తి యీ సృష్టికంతకు

సమోహ పారవశ్యము ఘటించె ?

ఎవని పవద్యయి బృంచావనోర్వికి

పావన వైకుంఠపద మొసంగె ?

ఎవని కురుక్షేత్ర శివగీతి జగతికి

మేలైన ముక్తిపాఠాలు గలపె ?

స్వచ్ఛ యమునానదీ స్వర్ణసైకతమున

ఎవని బాల్యకథలు లిఖియింపబడియె ?

వాడు - శ్రీకృష్ణవిభుడు - నాపైడికాన్పు;

వాని యుగమున నాయిల్లు స్వర్గసీమ.

అందము చిందు మోహన ముఖాబ్జముతో - శరదిందు చంద్రికా
నందము కుప్పవోయు చిలునవ్వులతో - మెయి పుల్కరింపగా
నందుని యింటిలో భరతనాట్యము నల్పిన ముద్దులయ్య న
న్నందల మెక్కజేసె; దివిజాధిపులే తల వంచి మ్రొక్కగఁ.

ఘను లగు రామకృష్ణుల యుగంబున విశ్వము నేలు రాజీపై
కనక దురాల వస్త్రములు గట్టితి; పెట్టితి భిక్ష దేవతా
గణములకెల్ల; నాగృహము కావలి గాచిరి ఆ త్రిమూర్తులే;
అనుపమమోయి ! నా చరిత; మప్పటి గొప్పలు చెప్పలేనురా !

నవనిధుల్ పండిన నా జన్మభూమిలో
చీరస్రవంతులు వెల్లివిరిసె
నవసుధామయమైన నా ధర్మశాలలో
ముక్తి సంతానంబు మోసులెత్తె
నవరత్నమయమైన నా కళావిషణిలో
బహువిధ శాస్త్ర సంపదలు మెఱసె
నవనందనం బైన నా తపోవనములో
సౌశీల్య కుసుమాలు చాల పూచె

నిగమసారంబు లూరు నా నిలయమందు
లలితగతి అహింసాజ్యోతి వెలిగెనోయి !
అన్ని ఖండాలవారు నాయందలమును
మోచినారోయి ! ఆ యుగంబున కుమార !

విశ్వభారతి

దనుజ భయంబుతో గతులు దప్పిన రోకము నేయకంపె దిరి
చిన సుకృతంబులేవని - శచీపతి కోరినహస్త - ప్రాణముల్
తృణముగ నెంచి వెన్నెముక దీసి యొసంగె దధీచి; వానితో
ఎనయగు త్యాగమూర్తులు మహిళ జనియించిరె యే యుగంబునఁ ?

అన్యతము రోసి - కౌశికుని యప్పును దీర్పగ కాంతనమ్మి - తా
నును కడఁజాతిసేవక జనుండుగ నమ్ముడువోయి - సత్యదీ
క్షను మెఱయించినట్టి త్రిజగన్నుతఃశీలని - ఆ త్రిశంకునం
చనుని - అనంతకీర్తి చరితంబులు దిక్కుల మాఱుమ్రొగవే ?

అసుపమ భగ్మదీక్ష శరణాగత రక్షణ పుణ్యమూర్తియై
మును శిఖినేత 'తావు' పుని ముంగల వ్రాలిన పాపురాయి ర
క్షణ కము నెత్తుకొల్కు మెయికండలు దేగకు కోసియిచ్చె; ఆ
తని సితకీర్తిహంసి భువిదాటి కకుప్పలు దాటిపోయెగా ?

కట్టిన దానకంకణము కమ్మని చోభలు గ్రుమ్మరింపగా
పుట్టుకతోనె యున్న చెవిపోగులు - మైకవచమ్ము - స్వర్గస
మ్రాట్టుకు కోసియిచ్చె గుణమాన్యుడు కర్ణుడు దానవీరుడై ;
కీట్టనివారలై నను లిఖింపరె వీనిచరిత్ర గొప్పగా ?

వీరలు నా యశోనిధులు; పీఠలకేఱుట దీసిపోని నా
హరిఁగి హరులుం గలరు కోట్లకుపైబడి; తచ్చరిత్రముల్
చారుణి కంతకు వెలుగుదారులు; కీర్తిహాలాలు; వారి శీ
లారుణ నవ్యశోభ లుదయాస్తమయాద్రులు నిండిపోయెరా !

ఏ తవస్విని సప్తఋషిమండలంబున

మగనితో నక్షత్రమహిమగాంచె :

ఏ పతివ్రత చిట్టిపాపలుగా మార్చి

ముమ్మూర్తులను ప్రేమ బుజ్జగించె ?

ఏ సుమంగలి హృదయేనుకోసము సూర్యు

నుదయాద్రి దరికి రాకుండజేసె ?

ఏ వఘామణి ధర్మదేవత మెప్పించి

నాథుని ప్రాణదానంబు గొనియె ?

ఆ యరుంధతి - అనసూయ - అమలవరిత

సుమతి - సావిత్రి - నా కూర్మిసుతలు పుత్ర !

వారి మహిమలు కనకాద్రివై భవములు

నా యశస్సుకు వారే పునాదు లోయి !

విశ్వభారతి

ఇది నా వేదయుగంబు గాధ: అపుడీ పృథ్వీతలం చెల్ల నా
పదయుగ్మంబును చూడెదాల్పు - సకలైశ్వర్యాలు నాయెంటిలో
కుదురై కాపురముండ - నిర్మల యశఃకోటిర చంద్రచ్ఛవి
చ్ఛవనచ్ఛాయల విశ్రమించితి; అహింసాప్రేమ సంఘాత్రినై.

నా సామ్రాజ్యము రామరాజ్య మనగా నావాక్కు వేదంబుగా
నా సాహిత్యము ముక్తి గీత మనగా నాయెల్లు నాకంబుగా
నా సంతానము ధర్మకల్ప మనగా నానా రసస్ఫూర్తితో
వాసిం గాంచితి నోయి ! వేదయుగ విశ్వశ్రీ మహారాజ్యనై.

ఈ తుదిపూట నోట వచియించెనో లేదో? ఎలుంగు రాపడ-
చేతము పొక్కగా - వగపు చిందెడు కన్నులతోడ - ఆ జగ
న్మాత విచారభారమున మౌనము దాల్చె రవంతసేపు; నా
నా తరుపాళి పత్రచలనంబులు మాని ముముం గనుంగొనఁ.

అ హింసా జ్యోతి

ఆ మౌన ప్రకర ప్రబంధమున సంభ్యాగీతముం దోలే ని
ష్కామైకాగ్ర మనస్వి - బర్హిపతి - క్రేంకారంబు గావింప - ఆ
రాచుం బంతయు మాటుమ్రోగినది; జాగ్రచ్చిత్తమై తల్లి నా
కామీదం గలగాధ చెప్పినది సూక్ష్మాశ్వాస బంధంబులకా.

వాసిం గాంచిన నా పూతనకథావైచిత్రితో తుల్యమై
రాసుల్ వోసిన నాజగద్వినుత ధర్మశ్రీలతో నవ్యమై
మా సిద్ధార్థుని హస్తదీపిక - అహింసాజ్యోతి - ఈనాటికిఁ
నా సాధంబున వెల్లుచున్నది అనంతప్రేమ చిహ్నంబుగా.

గౌతమ బుద్ధదేవుని యుగంబున - నాకథ - ఈ యనంత పృ
థ్వీతల మెల్ల నిండినది; తియ్యనికొమ్మలతోడ - ఆ యహిం
సా తరుమూర్తి ప్రోవిడిన చల్లని నీడలక్రింద - మానవ
వ్రాతము నేర్చుకొన్నది అపార కృపాగుణ కావ్యపాఠముకా.

ప్రేమ తపస్వి - శాక్యముని వీరుని భూతదయాస్రవంతితో
ఆమని శోభలకా జలకమాడినదోయి నమస్తభూమి; త
న్నామ జపంబు ప్రాచ్యభువనంబులవారికి శాంతి రక్ష: నే
డా మహాసీయమూర్తికి జోహారులు సేయనివారు లేరురా !

విశ్వభారతి

కనువిచ్చి చూచెనా ? కడవలతో జీవ

కారుణ్య మిదుర మేఘాలు గురియు

జునసిచ్చి పలికెనా ? మధు మోహన ప్రేమ

హిమవన్నదీ తరంగములు మొరయు

అడుగెత్తి నడచెనా ? ఆ యహింసా స్వచ్ఛ

పుష్పగుచ్ఛంబుల పొలుపు లెగయు

కలుషించి కినిసెనా ? గగనాలు భూములు

తలక్రిందులైన వృక్షములు మెరియు

విశ్వకళ్యాణమూర్తులై వెలసినట్టి

నా కుమారులలో నవనాయకుండు

గౌతముడు: వాని చిరయశఃకావ్యజలధి

లోతుపాతులు గన్న వ్యాఖ్యాతలేడు.

జనముల బ్రోవ - శాశ్వముని - సర్వసుఖాలు త్యజించి రానడు

జనునెడ - తత్తురంగఖరశబ్దము విన్నడకుండ గొప్పగా

అనిమిష హస్తకోటులు హయంబు పదంబులు మోచెనంట ! ఆ

తని చిరకీర్తి జీవితకథా మహిమంబులు చెప్పశక్యమే ?

ఘోతపయావిడిస్తే డగు బుద్ధుడు గొప్పగ విశ్వశాంతి సం
గీతి పెలార్చె; తన్మధురగీతి సుధాకణముల్ మడుంగులై -
ఘాత మహానవంతు లయి - భూరిసముద్రములై - వికాల ఛా
త్రీ తలమెల్ల ముంచినవి; తియ్యని ప్రేమ తరంగ మాలతో.

సన్నతమైన యిట్టి సుఖసంపద లొప్పు స్వతంత్రురాలనై
ఓన్నతకీర్తితో బ్రతుకుచుండగ - కన్నులు గుట్టినేమొ? ఈ
వెన్నెల ఖామిలో అడుగుపెట్టె సికందరు చక్రవర్తి; నా
తన్నని జీవితంబున కిదే మొదలోయి పరాయిదాడికి.

విసమును గ్రక్కుచున్ యవనవీరులు సంగరశౌర్యలక్ష్మికిన్
ముసుగును దీసి - కీకొనిన పోటరులన్ గవటాన నొంచి - నా
పసిడి పొలాలు దోచిరి; అపారధనంబులు కొల్లగొట్టి సా
హసమున ప్రక్కలించిరి మహత్తర రమ్యయశఃకవాటమున్.

యవన పరాక్రమంబునకు - ఆహవతంత్రతకున్ - తలంకి గొ
రపములు మాయ లోబడిరి రాజకుమారులు; నా స్వతంత్రుడై
భవమును తగ్గిపోయినది; నై రికి దోయిలవట్టి యెట్లు లీ
ఘవి దలయెత్తనేర్తునని పొంగినకాకల పొక్కిపోతిరా.

విశ్వభారతి

మా పురుషోత్తమప్రభువు - మానిత పౌరుషమూర్తి - నా మన
స్తాపము దీర్చ శత్రువుల దాకి - అవక్రవరాక్రమ క్రమా
లోపముతో నీకందరు పటుత్వము ముక్కలు చేసెగాని నా
పాపము పండినట్లు పగవారికి చాలక - ఓడిపోయెరా !

ఓడిననేమి? వాడు విజయుండుగనే సరిదూగె గాని - మా
టాడను లేదు దైన్యమున; బాదల వాంచను లేదు భీరుపై;
వాడి మగంటిమిఁక నెఱపి - భారతవీరయశోవిభూతి కా
పాడెను; మీన మున్న మగవా డనిపించుకొనెఁక; బ్రసిద్ధిగా.

ఆ రణభూమి వెచ్చదన మారని నెత్తురుతోడ - ఆ మహా
శూరుని పౌరుషప్రభు చూపును; జీలము వాహినీ పయః
పూరము వాని వీరయశముఁకా నినదించును నేడుగూడ; నా
వీరచరిత్రలో అతని విశ్రుతగాధ సువర్ణమాలరా !

నాకై నాసుతు లెంత పోరినను చిన్నాభిన్నమైపోయె నా
యేకచ్ఛక్ర విభూతి; దుర్దినములోయీ! నాప్రజల్ దాస్యపుం
జీకల్లం బడి పేరుమాసిరి విదేశీయ ప్రభుత్వంబులో;
ఆ కష్టాలు తలంచుకొన్న మదిలో ఆరాటముల్ పొంగురా !

అసజయ మెట్టిదో యెఱుగనట్టి కుమారులు వంచనంబుమై
రిపులకు లొంగి - దాస్య మొనరించుట చూచి - విషాదతప్తనై
తెపతెన లాడిపోతిని; గతించెను చీకటియేండ్లు కొన్ని; నా
అపహృతకీర్తి క్రమ్ముట దిగంతము లంటు దినాలు వచ్చెరా !

ప్రాచీఖండ సమగ్రశేషముపికి పాత్రంబై - మహామంత్రియై -
అచార్యుం డయి - వైరిపీరులకు సింహస్వప్నమై - ధీరతఁ
మా చాణక్యుడు నా పరాజయ తమో మాలిన్యముం బాపి - ప్ర
క్షాచాతుర్యముతో స్వతంత్ర సుషమా సౌభాగ్యముం గూర్చెరా !

ఆ కొటిల్లుని బ్రహ్మతేజమును - పౌర్యజ్ఞిపతిజైత్రముఁ -
ఏకంబై - ఎదిరింపరాని వయి - నా యేకైక సామ్రాజ్య ల
క్ష్మీ కల్యాణ మొనర్చెనోయి ! యవనశ్రీ నా యశోమంగళ
శ్లోకంబుం బరియింపగా వెలిగితిఁ లోకైక విఖ్యాతనై.

ఆ సెల్యూకను బుద్ధితెచ్చుకొని వియ్యంబందె నాతోడ; నా
వాసిం గూర్చి మెగస్తనీసు బహుధా వర్ణించె; నానా మహీ
వాసుల్ నాకు నమస్కరించిరి; జగత్ప్రఖ్యాతిగా నాజయ
శ్రీసామ్రాజ్యము వెల్లెరా ! భరతలక్ష్మీ భారతీకేంద్రమై.

విశ్వభారతి

మోహ్య చాణక్యయుగములో ప్రాసుగల్గి
కళలు చొడగిన నాకీర్తి కల్పితరుపు
మా ఆశోకుని ధర్మసామ్రాజ్యమందు
ఘోరి ఫరియించె విశ్వసమ్మోహనముగ.

ఆ మహేంద్రుని విజయ సంగ్రామ కథలు
మాటు మ్రోగెనురా విశ్వభారతమున;
భరత వీర యశోభూతి పందె ననగ
ప్రాచ్యభువనాలు వానికి ప్రాంజరించె.

ఆ కళింగయుద్ధప్రళయంబునందు
వజర గట్టిన పచ్చినెత్తురులుగాంచి
జీవకారుణ్యభావంబు చెమ్మగిల్లి
బుద్ధదేవుని శిష్యుడై పోయె నరడు.

ఆ యహింసావ్రతంబు నా నాచరించె
శాంతిదూతగ నిలిచె విశ్వంబుమ్రోచి
అఖిల మానవప్రేమ కల్యాణగీతి
అతని రాజ్యరమాదేవి ఆలపించె.

బాహుత సూత్రభాష్యాలు వ్రాసి - అతడు
పండి పెట్టెను ప్రాచ్యప్రపంచమునకు;
ధర్మచక్రాలతో శిలాస్తంభపాఠ
ధరణిపై నిల్పె శాంతి పరాకలక్షి.

అతని యుగమున భూతదయాసువాప్తి
పొంగి పొల్లెనురా తూర్పుపౌలములందు;
మూల మూలల శాంతి దీక్షలు మొలిచి
బౌద్ధసన్యంబు సర్వత్ర పండెనోయి !

స్తూపచైత్యవిహారాలు - సుప్రసిద్ధ
విశ్వవిద్యాలయాలు - గంభీరభావ
శిల్పకేంద్రాలు - నాకళాసీమ మెఱిపె;
యుగయుగంబుల నాకీర్తు లుబ్ధకునట్లు.

కనుల పండువు మా ఆశోకుని యుగంబు;
విశ్వనాగరికత కది భిక్షపెట్టె;
సభ్యతం గన్న నేటి పాశ్చాత్యజగతి
అప్పటికి - ఇంక కన్నులే విప్పలేదు,

విశ్వభారతి

నేల నాబుగు చెఱగుల నిండెగాక
స్వప్నకథలోయి : నాటి స్నావైభవములు;
నేను సప్రాణశవముగా నిలచియుంటి;
పలుకలేనోయి : గుండెలు పగులునోయి :

అ జగన్మాత - ఇంక - మాటాడలేదు;
పుక్కిలింతలై దుఃఖంబు పొంగి పొరల
పెచ్చనూర్పుచు - అటనుండి వెడలిపోయె;
అనుసరించితి నే నామె యడుగుచోయి.

దా న్య రే ఖ లు

కోడికూసెను జగతి మేల్కొలుపు గాగ
నవ్యవైతన్యశోభలు నాట్యమాడె;
ఉదయగిరిరాజు రక్తిమై ఎదురువోవ
స్వాగతము పల్కె రవికి ఉషఃకుమారి.

పద్మినీదేవి చంద్రతాపమున గుంది
పతిని దర్శింప వేగిరపడుచునుండె;
రాని దీనరాజు తూరుపుగట్టుపెకి
కదలి రాలేదు నవ్యవ్రకాశ మొలుక.

వ్రక్కతి యంతయు గగ్గోలు పడగ నపుడు
కాటుచీకటి మబ్బులు గ్రమ్మె దెసల;
అమ్మహోదుర్దినము గాంచి అమ్మమనసు
తల్లడిల్లెను తరుణాబ్జదళము వోలె.

చువన కళ్యాణ కాంక్షతో శివుడు కన్ను
దెజవగనె కాటుచీకట్లు విరిసిపోయె;
జగతి నెల్లెడల స్వాతంత్ర్యశక్తి మెలయ
పసిడి రిరణాలతో సుప్రభాతమయ్యె.

విశ్వభారతి

ఒంగరు చాయతో భువనబాంధవుడై నవజీవన ప్రభా
రంగమునకా వెలుంగు దినరాజున కర్ణమొసంగి ఆ కుటీ
రాంగణమందు - ఒక్కయెడ - ల జనయితి సుఖోపవిష్టయై
దంగున దాటుచున్న రురుకాబకముం గనుచుండె వేడ్కతో.

మురిపెము చిందగా మధురమోహనరాగ విలోకనమ్ములకా
హరిణము గాంచుచున్న జగదంబకు భక్తి సమస్కరించి ముం
దట నొకతుంగచాపవయి దాపలివైపున గూరుచుంటి; మా
యిరువురి చూపులం బెనచె నేనా చిరంతనరాగబంధముల్.

కడచిన రేయి విన్నకథ కన్నులముండట దోచుచుండగా
విడువక విన్నదే మరల వింటివి; అర్థము గావిదెల్ల నే
నడిగి గ్రహించుకొంటి; ఇక - అవ్వలిగాధ వినంగగోరు నా
యెడద నెఱింగి ఆ జనని యిట్లు వచించెను పెచ్చనూర్పుచుకా.

ఆ యుగవైభవంబు లడుగంటిన వోయి కుమార ! నాయతో
ధ్యాయము పూర్తియైనది; మహానరకం విక నాచరిత్ర; ఆ
న్యాయము మూర్తిగొన్నది; ధరాధిపు లెల్లపుడుం బరస్పరా
సూయలతో దెనంగుచు ముసుంగులు వైసిరి జైత్రలక్ష్మికికా.

ఎవరికి వారుగా ధరణియెల్లను ముక్కలుచేసి - జెత్రవై
భవమును గంగలో గలిపి - వాంతిపీకకుటుంబ కీర్తిగో
రవములు తూలి క్రిందువడ రాజులు మారి తరాజులైరి; కా
త్రవులకు దారి యిచ్చిరి పరస్పరనాశపథానుయాయురై .

అది కనిపట్టి దుష్టులు - మహమ్మదుగోరి మహీరు దివ్యసం
పదలను కొల్లగొట్టుటకు పచ్చె కిరాకురుపుతో; అదే
మొరలు కుమార ! నా అమరభూమి అనాద్యమునైన దుస్తరా
పదలకు పాలువడ్డది; నృపాల నమైక్యము చచ్చిపోవగా.

అల్లాపేరున వాడు దుష్టహృదయుండై నెత్తుమర్ ద్రావుమకా
డిల్లీరాజ్య నమగనంపదలు లూటీదేరు దండెత్తగా
విల్లుం బల్లెము బట్టి యుద్ధమున పృథ్వీరాజు గోరిని మే
నెల్లం దూంట్లుగ గొట్టి పోవడిచె నోయీ ! అర్థసంత్రాబుడై .

ఆ యంటాకుడు పృథ్వీరాజుపము శుద్ధ్యాకోపయన్ గ్రంథకుమకా
జాలాసారులు కత్తిహాసీయు జయించుజాలి కల్లాడి ప్రా
జాలం గాడుకొనెకా సలామనుడు, ఐనకా గోముఖవ్యాఘ్రమై
నీయం జూచుచునుండె పట్టువలతో వేరంబు తోరంబుగా.

విశ్వభారతి

అల్లునిమీది కోపమున ఆ జయచంద్రుడు నా స్వతంత్ర సం
వల్లలిత ప్రభుత్వము విపస్నల నొందగ గోరిపక్షమై
ఎల్లబలంబుతో పెడలె; ఇయ్యరు దాకిరి ఒక్కమాలె; ఆ
భిల్లిపురీకుడుం గనలి వీకొనె వైరుల పీరమూ రియై.

గోరిపక్షము జేరిపట్టి జనకుం గోపించి సంయుక్త "ఈ
దారిం బోవుట మేలుగాదు; విమతుఁ దండించి దేశంబునై
పీదుల్ ద్రొక్కినత్రోవ ద్రొక్కు;" మని చెప్పెం గాని దుర్మార్గు డా
శూరమ్మన్యుడు స్లెచ్చదాస్యమునకే జోహారు లర్పించెరా :

పీరజైత్రము ఖడ్గమం దొలుక పృథ్వీరాజు నా స్వేచ్ఛనై
హోరాహోరిగ పోరి పట్టువడియెఁ యుద్ధాన; అవ్వీరునిఁ
గారంబెట్టి తపింపజేసి కనులఁ గాల్పించి చంపించె ఆ
గోరిరక్కసి; వానిదోలిన కృతఘ్నుం దీభువిం బుట్టునే ?

జాతిక్షేమము గంగలో గలిపి - దేశద్రోహియై పోరి - జా
మాతఁ గూతును పొట్టబెట్టుకొని - ధర్మభ్రష్టుడైనట్టి దు
ర్నితుం డా జయచంద్రు డంతమున గోరిఖడ్గదాహాప్తిచై
చేతు లొడ్చి శిరం దొనంగె; నిజదుశ్చేష్టా ఫలంబోయనఁ.

అ నరహంత హస్తగత మైనది భారత భాగ్యలక్ష్మి; ఢి
ల్లీనగరాన క్రౌత్తగ వెలింగిన దిందు పతాక; నాంది నా
క్షై నది దాస్యనాటికరు; ఆర్తరవంబులు మిన్నుముట్టగా
ఆ నరకాలు చెప్పవలెనన్న శరీరము జల్లరించురా.

అటవగ గొంతుగోసిరి; కులాంగసలం జెటవట్టి శీలముల్
చెటచిరి; రక్తదాహమున చేతికి లిక్కినవారిలెల్ల ని
ర్ముగ చీల్చిచంపిరి; వసుంధర తెప్పన లేకవైచె; ఆ
కలుకు తురుష్కభూతుకుల క్రౌర్యములకా వచియింపలేనురా !

దురుసు తనంబుతో ధనము దోచిరి; కత్తినిజూపి యెందఱెం
దటికొ మతం దొనంగిరి; సనాతన హైందవ పుణ్యదైవ మం
దిరముల నెల్ల కొల్లగొని నేలకు గూల్చిరి; శిల్పసంపదకా
జెటచిరి; వారి చౌష్ఠ్యములు చెప్పగరానివి ఈ యుగంబులో.

మానవతీ మతల్లికలు మానముకోసము నిప్పు పాన్నులకా
మేనులు వాల్చిరోయి; అపమృత్యువువాతకు లిక్కి యెందఱో
ప్రాణము లొడ్డిరోయి; మతరాజ్యము స్థాపనచేయగా ముస
ల్యానులు మానులై వికటమార్గము ద్రొక్కిరి; ఖడ్గధారలకా.

విశ్వభారతి

వీనుగ పెంటతో - చిరులు పేర్చిన బూడిదతో - అనుంగుల
ధ్వజముతో - మహాపథిక పానముతో - మతతృప్తితో - మును
ల్మాను పితృరాజ్యము మామక పుణ్యగృహమునందు కా
లూనినదోయి ! నాబ్రతు కయోమరుమై చెడెనోయి ! నాయనా !

ఆయుర్వృద్ధిని గాంచెనా నిరుకరాజ్యశ్రీ మహామహి; ఆ
ల్లాయుద్ధిను ప్రభుత్వమును దరయెల్లనా జాలజ్జీవిందరా
న్యాయం బెన్నక వాడు శుష్టమతియై ఆ పమ్మిసీదేవికై
చేయించాచి ప్రచండసైన్యములతో చిత్తూరుపై కెత్తెనా !

రాజా వీముడు శౌర్యముం గురిసి ఆ రాకాసనైన్యాలతో
ప్రాణాల్పాది రణం టొనర్చి ఓసి వీరస్వర్గముం జేరగా
ఆ నారీతిలకంబు భర్తమృతికై అల్లాడి తీవ్రాగ్నిలో
లీనంబై వెరినూదియై మిగిలె; ఢిల్లీపాకుషా తృప్తయై.

భారతకీర్తివల్లికలు ప్రాకిన దిబ్బలతోడ జీర్ణమై
ఊరును పేరులేక పడియున్న పురాతనవీరచాత్రి - చి
శ్చూరు గడంబు నేటికిని దుఃఖము చిమ్మెడు బూడితోడ ఆ
వీరసతీ చరిత్ర వినిపించుచు నున్నది గుండెవ్రేలగా !

పాదయిపోయె స్వామియుగ భాగ్యము లన్నియు; ఉత్తరాదితో
పాడును గుడ్డలిచ్చు కొడుకుల్ కఱపైరి; తురుష్కరాజ్యమం
నూడుపుగ తైనై బ్రయకనోవక వీరము పండుచున్న యా
పోడిమి తెల్లబొమ్మలకు బోతి స్వతంత్రరుభాభిలాషతో.

అప్పటికే తెలుగుపొల మంతయు వీరుల పైరుపచ్చతో
నొప్పుడు మండెగట్టినది యోధులకీరితి పైడిపంటలకా;
చెప్పగనేల; నాబ్రతుకు చేదియవోయె; సఖాలతీపతో
గొప్పలతో తెలుగు కొడుకుల్ గొలువంగ స్వతంత్రనై ఊర.

తెనుగు పతాక ఆ పుగదిదేశము నాట్యమొసర్చు శౌర్యవ
ర్ధనులయి ఆంధ్రరాజ్య మమరావతి నిల్చిన వీరభాతవా
హనుల యశస్సుధా పడువయస్సుల పొంగుచు కృష్ణవేణి నా
తెనుగు పొలంబులో బ్రయకు దిద్దుచు నున్నది సచ్చవచ్చగా !

లారిత సర్వకౌత్తకలకా వెదజల్లిన బౌద్ధవిశ్వా వి
ద్యాలయశోభతో తతమహత్తర శ్చైకభావిభూతితో
నాలుగు దిక్కులకా దెలుగునాయకు లద్దిన రమ్యకీర్తి చి
త్రాల తనర్చునట్టి అమరావతి ఆంధ్రుల స్వస్థసీమరా !

విశ్వభారతి

ఆ నగరాన ఉత్తరమునం దమరేళుని పుణ్యసౌధసో
పాన వరంపరం గడుగు; పావనమై అభిషేకత్వీర్ణమై
శ్రీనిధి పొంగిపాలు నవజీవన దివ్యవిభూతితోడ కృ
ష్ణానది; చూపుచున్న ప్రకస్త మహాంధ్రమున స్తరంగమై.

కలుములప్రోలు ఛాన్యకటకంబున తెల్గుల కీర్తిచిహ్నముల్
నిలిచినవోయి నేటికిని; నేలకు గూలిన రాచకోట ది
బ్బలు - శిథిలంబులై చెడిన బౌద్ధవిహార మనోజ్ఞశిల్ప సీ
మలు - వినిపించురా తెలుగుమాత జగన్నుతకీర్తిగాధం.

నవయుగ భారతంబు పలనాటి చరిత్రము విన్నవారు - చీ
రువులయినన్ జివాలన మెఱుంగు కటారులు చూసి - చీర శా
త్రవుల నెదిర్చి పోరెదరు; రక్తపుజందెము జూచి బాలు డా
హవ మొనరించినట్టి కథ లందఱినికా గెలిచి వైచురా :

మొగమున బ్రహ్మలేజము - అమోఘ కృపాణమునందు క్షేత్రముకా-
దగదగ లాడుచుండ కనుదమ్ముల పౌరుషదీప్తి చిందగా
మగటిమితోడ శత్రువుల మార్కొని ఆంధ్రభరిత్రీ వీరచా
త్రిగ మెలయించినట్టి రణతిక్కన నా కొక వన్నె గూర్చెరా :

ఆ రుద్రాంబిక - భద్రకాకతి విశాలాంధ్ర క్షమామండలి
నారీలోక సమగ్ర పౌరుషకథా నవ్య ప్రభాసారముల్
ధారాపాతములై భువిం దడుప ఆంధ్రశ్రీ మహారాజ్యయై
వీరచ్ఛత్రము బట్టెనాకు సకలోర్వీపాలనా దక్షతః .

కాకతి శౌర్యముల్ కరుడుగట్టినతేడు - ప్రతాపరుద్రు డా
యేకశిలా మహానగర మేలిననాడు త్రిలింగరాజ్య ల
క్ష్మీ కమనీయ వైభవము మేరువు సంపద పుక్కిలిండుచుఁ
నాకప్పరీ యశోగరిమ నవ్వులపా లొనరించి మించెరా :

కులుకుల కుప్పగా హనుమకొండపురంబున శిల్పశోభతో
మలచిన వేయికంబముల మండపమందు త్రిలింగలక్ష్మీ ని
స్తుల సముదగ్రపౌరుష యశోరుచితో గొలుపున్ననాడు నా
అలఘుతర ప్రతాపమున కొదల వంచనివాడు లేదురా :

కాలము మారిపోయినది; కాకతి ఖడ్గము మొక్కవోయె; శా
ర్యాలకు ప్రోదియైన విపులాంధ్ర యశఃప్రభ లారిపోయె; స్త్రే
చ్ఛాలయ మయ్యె ఏకశిల; ఆ ర్తరవంబులతో తురుష్కు భూ
పాల కఠోర దైత్య పరిపాలన సాగెను దక్షిణాదిలో ,

విశ్వభారతి

కాలి బూడిదలయ్యె గ్రంథాలయాలు
కూలి ముక్కలై పోయె శిల్పాలయాలు
నేలమట్టంబు లయ్యె దేవాలయాలు
హోరు మని యేడ్చె నాయనా : ఓరుగల్లు .

ఆ తురుష్కుల ధాటికి ఆగలేక
కాలరుద్రుని సెగకన్ను కమిలిపోయె
వీరభద్రుడు భయపడి వెన్నుచూసె
ప్రళయ చాముండి యెచటికో వలసపోయె .

పరమత ద్వేషహలముతో ధరణి దున్ని
వఱద బాటిన పచ్చినెత్తురుల దడిసి
భువన విలయంబుగా మేల్చుభూమిపతులు
బూదిపంటలు రాసులు వోసిరోయి !

ఏమి చెప్పుదు నా దురదృష్టగాధ
గడియ గడియకు మారు రంగాలతోడ
స్థాయి చిక్కని వివిధ రసాలతోడ
ఒక మహాదృశ్యకావ్య మల్లోప్పెనోయి !

ఆరిపోయిన తెలుగు శౌర్యాగ్ని మరల
ప్రజ్వలించెను తుంగభద్రా తటాన
కలుకు తగ్గిన తెలుగు ఖడ్గంబు మరల
వాడిగ్రక్కుచు తళతళ లాడెనోయి :

సాహసంబున కుందేలు జాగిలమును
తఱిమి కొట్టిన హేరుషధాత్రిగాగ
మాన్యుడైన విద్యారణ్యమౌని కృపను
విజయనగర సామ్రాజ్యంబు వెలపెనోయి .

భయము గొల్పుచు దక్షిణ భారతమున
ముసురుకొన్న ముసల్మాను మూకలన్ని
వెలకువడి మ్రొక్కె కుచ్చుబోపీలు జాణ
విజయనగరాంధ్ర వీరాని విజయరమకు .

ఇది సువర్ణాక్షరముల రచింపదగిన
వీరయుగమోయి : నా ఇతివృత్తమందు;
ప్రధిత కీర్తుల నేకాత పత్రమగుచు
తెలుగుప్రభ వెల్గెరా శతాబ్దిల కొలంది .

విశ్వభారతి

తెలుగు ధరిత్రకిం గళలు దిద్దిన తిమ్మరుసయ్య నాతపః
ఫలము కుమారః వాని ప్రతిభా సమయోచిత ఖడ్గ శ
క్తులకు తలంకనట్టి నృపకుంజరు దొక్కడుగూడ లేడు; ని
ర్మల మహదాంధ్రకీర్తి మహిమంబున కాతడు భిక్షపెట్టెరా :

ఆ చాణక్యడు లోకసన్నతమనీ షామోషు తేజస్వియై
ప్రాచీనోత్తర భారతంబు వెలయింపక యావదాంధ్రక్షమా
సాచివ్యమ్ము రహింప తిమ్మరుసు ప్రజ్ఞా దక్షిణక్షోణిలో
నా చారిత్రము దిద్ది తీర్చెను అఖండ ప్రాభవోపేతుడై.

ఘనుడగు కృష్ణరాయ మహికాంతుని వీరవిభూతి - తిమ్మనా
ర్యుని సచివత్వముం గలిసి ఉన్నతిచూపిన నాడు - నా యో
వనములు పూచెనోయి : రసవాహిని పొంగగ తుంగభద్ర నా
ఘనతర శౌర్యగీతముల గాన మొనర్చినదోయి : గొప్పగా .

పోయిన స్వేచ్ఛ నా కమరె; పొంగెను కీర్తిసుధాస్రవంతి; మా
రాయల సీమలో యవనరాజులు గాజుల కేలుదోయితో
దోయిలివట్టి నా యడుగుదోయి భజించిరి; వీరమాతనై
ఆ యుగమందు మేల్పసిడి యందల మెక్కి చరించినానురా :

ప్రాచీ పశ్చిమ దక్షిణాంబునిధి పర్యంత క్షమా ప్రాభవ
శ్రీ చెన్నారగ హంపివట్టణములో సింహాసనాసీననై
వాచాతీత యశోవిలాసములతో వర్ధిల్ల న్నవైభవ
ప్రాచుర్యమ్ము విదేశవాసులు సువర్ణశ్రీలతో వ్రాయరే ?

తెలుగు శిల్పము సొంపు దిద్దుకొన్నది స్వర్ణ
భుజిత దేవాలయాంగణములందు

తెలుగు భారతి నవ్యకళ లందుకొన్నది
సలలిత సాహితీ సభలయందు

తెలుగు సంపద పాతఱలు నింపుకొన్నది
సకలార్థ పూర్ణ నిషద్యలందు

తెలుగు శౌర్యము మెఱుంగులు వెట్టుకొన్నది
శక్తిపూజా ప్రదర్శనములందు

హంపినగరాన విశ్వవిఖ్యాతమగుచు
పెరిగినది సాటిలేకుండ తెలుగుకీర్తి;
రాణ మీఱిన రాయల రాజధాని
మఱవరానిదిరా విశ్వమానవులకు

విశ్వభారతి

హంపివట్టణ శిల్ప కల్యాణశోభ
నిండెనోయి : విశాల భూమండలమునః
అలవి దప్పిన చట్టులో మలచినట్టి
నంది చిత్రము విస్మయానందకరము .

ఏక శిలలోన మలచిన భీకరోగ్ర
వీరనరసింహ విభుని గంభీరమూర్తి
మధురమోహన నవకళా మందిరమున
ఒక మహాశిల్పకావ్యమై యొప్పెనోయి :

పాలుగారెడు చలువ కంచాకతోడ
ప్రకృతి సౌందర్య మొలుకు చిత్రాకతోడ
రాయల హజారమున నొప్పు రామచంద్ర
మూర్తి ఆలయశోభ అపూర్వమోయి :

ఆ మహత్తర విఠలాలయంబునందు
శిల్ప సౌందర్యమధువులు చిందెనోయి :
గతులు దప్పక స్వరసప్తకంబు పలుకు
ఆ శిలా స్తంభ సృష్టి యేమనగవచ్చు ?

విజయనగర విశాలాంధ్ర వీధులందు
పసిడి కుప్పలు తిప్పలై పరగునాడు
ఖండఖండాల తెల్లమొగలవారు
బ్రదుకుగాంచిరి నా గృహ ద్వారమందు .

రంగదుత్తుంగ తుంగభద్రా స్రవంతి
నవ్యజీవన వీచీ నినాదములను
దిక్కు దిక్కుల వినిచె నా తెలుగు గరిమ
గాలితరగలు గీతాలుగా పరింప .

నవ నవోదయ శోభతో నాల్గదెసల
కమ్మని తెలుంగు వెలుగులు గ్రమ్మినపుడు
చీకటి ముసుంగు దీసి పశ్చిమ ధరిత్రి
మేలుకొన్నది భావి సుఖాలతోడ

పొలుపు లెగసిన మధుశిల్పి ఘాములందు
కలిమి పండిన కీర్తితి పొలములందు
విభవ మొలికిన వెన్నెల వీధులందు
ఆడుకొన్నది హాయిగా హంపిలక్ష్మి .

ప్రతాపదీప్తి

విలసిత కీర్తివై భవము విశ్వమునిండగ తెల్లునాట నే
నలరుచునుండ - ఉత్తరమునందు తురుష్కుల రాజ్యలక్ష్మి వి
చ్చలవిడి సాగి వింధ్యగిరి సానువులకా విహరింప జొచ్చె; మో
గలుల కడిందీసైనికుల ఖడ్గపరంపర కాపువెట్టగకా .

ఆ మొగలాయి వంశమణి - అక్కరు నిఘర హైందవ ప్రజా
స్తోమము నెల్ల నాలుక రుచుల్ పవరించుచు చిచ్చికొట్టి - ఇ
స్లాము మతప్రభుత్వమును స్థాపనచేసెను; భారతంబులో
నా మహనీయ శౌర్యమును నాశ మొనర్చెను నీటికోతగా .

నా రసపుత్రయోధులు సనాతన భారత వీరధర్మ వి
స్తార సమగ్ర పౌరుషకథా విభవంబులు మాసిపోవ జో
హారు లొనర్చినారు యవనానికి; కొందఱు దాస్యమగుల్లై
కూరిమి కూతులకా దురక కోటటికానికి పంపినారురా !

కత్తికి కత్తిగా నిలువగల్గిన యోధులు లొంగిపోవ - అ
జిత్తులమారి అక్కరు విశృంఖలవృత్తిని చక్రవర్తియై
మెత్తని చూపుకో దురుసు మీసము ద్రిప్పుచు నా స్వతంత్ర సం
వత్తి హరించె మోగలుల భాగ్యపరంపర మోసురెత్తగకా .

అటది కగ్గమై యవన హైందవ సఖ్యము పేరుమీద నా
 వీర కవోష్ణరక్త మవవిత్రతకుం గురియయ్యె; ప్లేచ్చ స
 ద్దారులుగా మెలంగిరి ధరావతులెల్లరు; నా దురంత దు
 ర్వార పరాక్ర మాయుధము వాడిమెటుంగులు తగ్గిపోయెరా :

ప్రాజము పోయినకా శిరము వంచని నా రసపుత్రయోధ సం
 తానము ప్లేచ్చ భూపతి పదాలకు మ్రొక్కిననాడు - నాయశో
 హీన నికృష్ట దాస్యమున కెంతగ నేడ్చితినో వచింపగా
 లేను కుమార : నాబ్రదుకు లేవిడియైనది సాటివారిలో .

మానముకోసమై ప్రసవమంజుల మోహన దేహయష్టి వై
 శ్వానరు పాలుచేసెడు ప్రళస్త చరిత్రలు - నా కొమార్తె లా
 హీన తురుష్క హస్తము గ్రహించిన గాధలు విన్ననాడు నా
 మానస మెంత పొక్కినదో మాటలు చాలవురా వచింపగా :

అతులితమైన స్వేచ్ఛ అడుగంటెను; నా మహనీయ విక్రమో
 న్నతి తలక్రిందులయ్యెను; అనంతయశః పరిపూర్ణమైన నా
 బ్రతుకు మహా పరాభవ విపత్తులకుం గురియయ్యె; ఆ యధః
 పతనము చెప్పలేను; ఒక బానిసనై తపియించిపోతిరా :

విశ్వభారతి

కుదిరికలేని నా హృదయగోళము వ్రయ్యగ నీచదాస్యపుం
బ్రదుకునకోర్చి కష్టముల మ్రగ్గుచు నే దురపిల్లమండ - ఆ
యుదయపురీ వ్రతాప విభవోజ్జ్వల వీధుల నా స్వతంత్ర సం
పదలు రహించెనోయి : రిచ్చ మండలి గుండెలు తల్లడిల్లగా .

పీఠక్షత్రకుల ప్రసూతి - భరతోర్విభాగ్య నిర్మాత - దు
ర్వారోదగ్ర బలవ్రతాపఖని - మా రాచావ్రతాపుండు నా
పేరుకా నిల్వె; స్వతంత్రజీవన మహాభీల వ్రతాపొదయ
శ్రీ రాజిల్లగ మ్లేచ్ఛశాసనతమో జీమూలవాతూలుడై .

ఆ రసపుత్రయోధుని మహాత్తర పాదష ఖడ్గధాటికిం
బేరెము వాటుచుకా యవనపీఠులు త్రాణలు చచ్చిపోయి జో
హారు లొనర్చినారు; దురహంక్యితతో నెదురొడ్డి నెత్తురుల్
వారులు వోసినారు; దళవాయితనంబులు తూలిపోవగా .

భరతోర్వికా యవనాధిపత్యము సహింపంబోని ఆ హైందవే
శ్వరు నెట్లైన జయింప - అర్చరు - మహానైన్యంబుతో నెత్తగా
సరి రాజన్యులు వే చ్చదాస్యపదవీ సమ్మోహిత స్వాంతులై
పరపక్షంబు వహించి పోరిరి ప్రజాస్వాతంత్ర్యభంగంబుగకా .

ఒక్కడె యయ్య తాను పుయిలోడక - పైరి నెదుర్ప పై న్యముల్
చక్కువయయ్య చిక్కక - ప్రతాపనృపాలుడు పొరుషాగులం
గ్రక్కుచు - మాతృదేశ పరిరక్షణకై శివపెత్తినిల్లు పెం
జిక్కుల ముంచి శాత్రవుల శీర్షములంగొని బంతులదెరా !

రణభీముం డగు భీమచాందును - నయంబ్రా కృష్ణసింహుండు - నా
యసుగుం బుత్రులు క్షత్రయోధులును - తోడై పోరినకా నేల యీ
నిన చందంబున గ్రమ్ము ప్లేచ్చుదిలముకా నిర్జింపగాలేక ప
ట్టణముం దాసి చనెకా ప్రతాపుడు; ప్రతిష్ఠా జీవియై కానకుకా.

అలాం దిద్దలతోడ కాటడవిపాలై కూడ ఆ ప్లేచ్చ భూ
పాల ప్రాధవముకా సహింపక - ప్రతాపశ్మేధవుం డెన్ని క
ష్టాలైనకా భరియించి - భారతధరా స్వాతంత్ర్య సంధాతగా
కాలంబుకా గడపెకా దురుష్కసతనాకాంక్ష సముల్లాసియై.

కూటికి లేకపోయినను కొండల మందక - ఢిల్లీపాదుషా
వాటికి లొంగ కవిమతదాస్యకతోర మహాపిశాచి కు
చ్చాటన మంత్రముం జదివె శౌర్యధనుం డత డుగ్రమూర్తియై
నేటికిగూడ వాడు స్మరణీయుడు ఘామక పుత్రకోటికికా.

విశ్వభారతి

ఆ ప్రతాపని య స్తమయంబుతోడ
అస్మదీయ సుఖస్వేచ్ఛ ల స్తమించె;
భరతదాత్రీ విశాలాభ్ర పథమునందు
యవన దాన్యతమఃపుంజ మలముకొనియె.

పౌరుషము చచ్చి భారత ప్రభువులెల్ల
అక్కరు ప్రభుత్వమునకు దాసోహ మనిరి;
హైందవము రాశివోసిన హస్తీపురము
యవన సామ్రాజ్యరమకు జోహారుచేసె.

మహిత నిగమ కళాస్థాన మంటవమున
ఉపనిషత్పీఠిపై కొలువున్న నాకు
విమతరాజన్య దాన్యప్రవృత్తితోడ
బ్రదుకవలసిన దుర్గతి పట్టెనోయి :

ఏ ముహూర్తాన గోరి యీ భూమిమీద
అడుగు వెట్టెనో ఆ పాడు గడియనుండి
భ్రష్టమై నామమాత్రావశిష్ట మగుచు
నా యదృష్టంబు దెబ్బతిన్నది కుమార :

ఆ మహాజ్ఞల వైదిక భ్యాతి - ఆ య
 శోక సామ్రాజ్య వైభవస్ఫూర్తి - స్మృతికి
 వచ్చినంతనె కన్నీరు వరదగట్టు
 మందభాగ్యుని నా కీర్తి మాసిపోయె .

కొలుచీకట్లు గ్రమ్మిన ఖండములకు
 ఒక మహాజ్యోతిసై వెల్గు నొసగినాను;
 బ్రతుకు భాగ్యాలు లేని ప్రపంచమునకు
 పైడి పాతటనై సిరుల్ పంచినాను .

తత మహాన్నత విటప సంతానశోభ
 దశదిశల నిండ ఈ విశ్వదాత్రికెల్ల
 మధుర చైతన్య మొసగిన మామకీన
 భూరి కీర్తిద్రుమము మోడువారెనోయి !

కడుపు కక్కుర్తికై ఊడిగమున కోర్చి
 మరణయాతనతో అవమానమలిన
 పంక నిర్మగ్ననై అధఃపతిత నగుచు
 పొక్కిపోతిని కాపాడు దిక్కులేక .

విశ్వభారతి

ఆ భయంకరదాస్య మహాంధకార
లోక మందొక్క మెఱుపు తఱుక్కు మనియెః
ప్రణయ సామ్రాజ్యరోచిః ప్రబంధమట్లు
షాజహాః ప్రేమరాశి ముంతాజమహాలు .

చలువ వెన్నెలతిన్నెగా న్నటికళిలల
మలచి కట్టిన ముంతాజమహాలు నేడు
విశ్వమోహన సౌందర్యవిభవ మొప్పు
పెలుగుచున్నది నా కళా వీధులందు .

మధుర మంజుల ప్రేమ సమాధియందు
మునిగిపోయిన నవసుధామూర్తిదోరె
తతమహత్తర శిల్పమై తాజమహాలు
వలపువెన్నెల గురిసె విశ్వంబు నిండ .

* * * * *

శి వ ప్ర భ

అది యొక సీవదాస్యయుగమైనను - అప్పటిదాక - గౌరవా
స్పద మగు దృష్టితో మతవిచక్షణ అంతగ చూపనట్టి అ
భ్యుదయ పథాన మోగలు ప్రభుత్వము సాగినకారణాన నా
మదికి ఘటిల్లెనోయి ఒకమాదిరి యూజుట గ్రుడ్డిచెల్లుగా .

అసురవృత్తితో స్వజనహంతరుడై - అచ్చరంగజీవి - సిం
హాసన మెక్కగానె ఛరతావని మూర్ఛియై; నా రవంత యా
శ్వాసము చచ్చిపోయె; మతపైర పిశాచము చిందుద్రొక్కె; దు
శ్శాసన దౌష్ట్య మెల్లడ 'పచారు' రాసరెచ్చె; మతంటు పేరిటకా .

హైందపులన్న దారి మతమన్నను గిట్టక ఆ తురుష్కు రా
జ్యేంద్రిర రక్తదాహమున నెండడినో బలిగొన్న; దీనుతో
ఎందఱినో ఛరీరుషుత మిచ్చిన; చెప్పుట శాంతిలేదు; నా
హిందిన బాధ చెప్పుటకు పోలదు; గుండియ పచ్చిపుండురా !

మత విద్వేషము మూర్తిగై కొనియె; హింసాచాండ మెండయ్యె; నా
బ్రతుకే దుస్సహమయ్యె; ఆ యవనసామ్రాజ్యంబులో శాంతి భ
ద్రతలే శూన్యము లయ్యె; నా మతము - నా ధర్మంబు - నా శాస్త్రప
ద్ధతి - నా సాహితీ - నా ప్రవర్తనము - నిందాపాత్రమైపోయెరా !

విశ్వభారతి

తోతులు త్రవ్వనేల ? యమలోకమురా అవురంగజీబు దు
ర్నితి మతప్రభుత్వము; భరింపగరాని కఠోర శాసనా
ఘాతముచే ప్రజాహృదయ గహ్వరమం దొక విప్లవాత్మక
జ్యోతి జ్వలించె; దాన్యతిమిరోద్ధతి నల్గడ విచ్చిపోవగా .

ఆ యవనాధిపుండు దురహంకృతితో మతఖడ్గ మెత్తి నా
ఆయువు దీయ నిద్దపడినప్పుడు - పుత్రులు - దిక్కరించి రా
ద్రాయితమూర్తులై ఉడుకులారని నెత్తురు పొంగులెత్త జై
జైయని కత్తిదూసిరి; కసాయి తురుష్కులగుండె వ్రీలగా .

విజయ శ్రీనిధి - ధర్మమూర్తి - భరతోర్వీ శౌర్యవారాశి - మా
టిజియాయ పవిత్ర గర్భము . శివాజీనేత బాలారుణ
ధ్వజరోచిస్సులు దక్షిణాపథ ధరాభాగంబునం బర్వ నా
విజయ గ్రంథము వ్రాసెరా ఒక మహావేశంబు భాసింపగా .

నవయుగ మూర్తియై శివుడు నల్లని గుట్టము నెక్కి - దేశ వై
భవము సముద్ధరింపగ భవాని కృపాణము కేలదాల్చి - ఆ
యవన బలంబుపై కురికినప్పుడు - భారతవీర శౌర్య సిం
ధువు పులకించి పొంగినది; ధూర్తతురుష్కు వినాశకారియై .

ప్రాజ్య యశఃప్రతాపములు పాడయిపోవ పూయికొల్వలో
 హాజ్యత కోలుపోయిన స్వభూమికి జీవము చోసి - మేచ్చ సా
 మాజ్యము గూలద్రోసె శివరాజశిఖామణి; హైందవ ప్రజా
 రాజ్య రమాలలామ తన ప్రాక్తన కీర్తులు కుప్పవోయగళా .

ఆరని పీఠ విస్ఫురణ ఆ శివనేతకు దోడు మావళే
 వీరులు క్రుద్ధులై యవనవీరుల చెండిననాడు - గుండె బే
 జారయి బీజపూరు శివశబ్దభయాతురతః విపక్ష సం
 హార మొనర్ప ధూర్తు డగు 'అప్జల్' ఖానును బంపె దండుతో .

చెలిరారంబు నటించి ఖానుడు శివాజీతోడ ఏకాంత చ
 ర్చలకై ఒక్కటగూడినప్పు డతి దుష్టస్వాంతుడై బిగ్గ కొ
 గిలి బందంబున గొంతు నొక్క - శివుడు గీడెంచి ఉద్దండుడై
 పులిగోళ్ళ వడిగ్రుచ్చి ఆ తురక ప్రేవుల్ దోడె ఘోరంబుగా .

ఖానుని చావుతో యవనఖడ్గము మొక్కలువోయె; బీజపూర్
 పూనిక వ్యర్థమయ్యె; పొలివోయిన హైందవ ధాత్రి నిత్య క
 ల్యాణము - పచ్చతోరణమునై పొలుపొందె; స్వతంత్ర వైభవో
 ద్యాన మనోజ్ఞవీధుల విహార మొనర్చితి వీరమాతనై .

విశ్వభారతి

అవురంగప్రభు శక్తి చచ్చినగమై ఆసేతు వింధ్యాద్రి ప్రా
భవ మెల్లకా మొదలారిపోయినది; నిర్బంధంబుగా బహ్మనీ
యవనాధిక్యము దెబ్బతిన్నది; కుమారా : నా మహా వీరహైం
దవరాజ్యేందరిర కొల్వచీఱినది పూనా స్వర్ణపీఠంబునకా .

తానాజీ విజయప్రబంధ రచనా ఛారేయుడై యొప్పుగా
మోసింద్రుండు సమర్థ దేశికుడు ధర్మజ్యోతి వెల్గింపగా
త్రాణుల్ చచ్చిన స్లేచ్చభూపతులు గర్వభ్రష్టులై మ్రొక్కగా
పూనాలో శివనేత భారతయశంబుల్ పాతఱల్ వోపెరా :

ఆ సుముహూర్తమందె భరతాన్వయ శౌర్య మహాక్షవంబు వీ
రాసి తరంగ సంక్షుభితమై కడు ఘూర్ణితై; ఉత్తరాన స్వే
చ్ఛాసుఖజీవన ద్యుతి దిశాతతి నిండగ దుర్గదాసు స్లే
చ్ఛాసురకోటి నొంచి విజయ ద్వజ మెత్తెనురా కృతాంతుడై.

అకలిగొన్న సింగములు - హైందవ యోధులు - స్లేచ్ఛ నైనికా
నేకపమత్తకుంభముల నిల్వన జీల్చినవేళ - పాదుషా
తేకువ చచ్చి - మోగలు ప్రతిష్ఠలు గొప్పలు మాసిపోవగా
ఆకుల పాటుతో అవజయంబులకుం దలయొగ్గె ఖిన్నుడై .

ఒకదెస దుర్గదాసు - మఱి యొక్కదెసఁ శివరాజు - వీరులై
సకల మహి ప్రజాభ్యుదయసాధనకై ఎదిరించి పోరగా
తికమక నొంది స్వేచ్ఛవతి దిక్కఱి ఉక్కిరిబిక్కిరై తిలో
సకము లొసంగెనోయి । బహుధా పతనోన్ముఖ రాజ్యలక్ష్మికిఁ.

ముక్కలు ముక్కలై విరిగిపోయెను మోగలు ప్రాభవంబు; నా
చిక్కులు జారిపోయినవి; స్వేచ్ఛ ఘటిల్లెను; సుప్రభాతమై
దిక్కులు తెల్వినొందినవి; తియ్యని కోర్కెలు పల్లవింపగా
చెక్కు చెమర్చకుండ సుఖజీవన దోలిక నూగినానురా :

లప్పటిదాక చెప్పి గడియారమునం బదిరెండు కొట్టగా
చప్పన మాని ఆ జనని చాలిక లెమ్మని లోనికేగె; ఆ
చెప్పిన గాథలోగల విశేషములం దలపోసికొంచు నే
నప్పుడు భావజనాగతియందు మునింగితి మౌనమూర్తినై .

ఆంధ్రదాస్యము

ఆ యవరాష్ట్రమందు చివురాకుల చల్లని మావిక్రింద భ
ద్రాయిత మూర్తియై నవకుశాస్త్రణంబున గూరుచుండి రా
మాయణ కావ్యముం జదుపుమాతకు పుష్పలు దోయిలించి ఆ
త్యాగత భక్తితోడ హృదయార్పణ చేసితి ధన్యజీవి నై .

పదములచెంత క్రొంబినరు వచ్చికపట్టున కొద్దిదూరమం
దెదురుగ గూరుచుంటి; జనయిత్ర - ననుంగని - సాశ్రునేత్రయై
చదువుటమాని - మోమున విచారవరంపర రూపుచాల్చి - నా
హృదయ మెఱింగి స్వీయకథ యిట్లు పచించె; నెలుంగు రావడకా.

తోరములైన సంపదలతో మితిమీరిన దివ్యవస్తు సం
భారముతో సమస్తవిభవంబులతో తులదూగు నా శుభా
గారము చేరవచ్చిరి అగాధపయోధులు దాటి కూటికై;
పేరును ఊరులేని నిఱుపేదలు యూరపువాసు లెందఱో .

తిరిపెముకోసమై అరుగుదెంచిన తెల్లమొగాలవారు నా
కరుణకు పాత్రులై బ్రదుకు గాంచిన పిమ్మట మెల్లమెల్లగా
స్థిరపడి - ఓడవర్తకముచేయుచు - చక్కనిరేవు లున్న సా
గర పులిస ప్రదేశముల గట్టిరి కోటలు; యుక్తిమంతులై .

మూటల్ గట్టిరి తెల్లవర్తకులు నా ముంజూరు బంగారముల్;
కోటల్ మేటి పురంబులైనయవి; జోగుల్ భోగులైనారు; నా
నాటం బెంపగుచున్న వర్తకములోనకా వారిలో వారికే
'పోటీ'లెక్కువయై క్రమ క్రమముగా పోరాటముల్ సాగెరా :

సాయములైన పైనికుల సాయముతో బలవంతులైన ఆం
గ్లేయులు - పోటరుల్ బుడతకీచులు - సాహసికుల్ పరాసులుకా -
దాయల రీతి దీకొనుచు, తగ్గినవారు స్వదేశరాజులకా
సాయము గోరుచుకా, పగలు - స్పర్థలు - కత్తుల కెత్తినారురా :

ఆవిరళ విక్రమప్రభువులై తతభారత భావికర్తలై
చిహ్నకు ఆంగ్లవర్తకులు - జిత్తులు నేర్చినవారు - స్వీయ శా
త్రవ విజయంబుతో జయపతాకము నెత్తిరి; నా ధరిత్రిపై
నవయుగ రాజ్ఞి శ్వేతరమ నవ్వుల చేదులు కుప్పవోయగా .

సూదులు దబ్బనంబు లయి - సుస్థిర ఖడ్గము లైనయట్లుగా
ఆచరు వేమిలేక బ్రతుకానల వచ్చిన తెల్లవారు - రా
లుదిన మీద - వైనిక బలోన్నతి పొందిన మీద - రాజ్య సం
పాదినకై కడంగిరి సుమూ : విభజించి జయించు నేర్పుతో .

విశ్వభారతి

ఇమ్మడి యైన భారతమహిళల స్పర్థలు - హిందు ష్టేచ్ఛ భేదములు - ఢిల్లీరాజుల యధఃపతనములు - దాగియున్న పైరములు - తెంపులేని నమరములు - ఇన్నియుగూడి ఆంగ్ల రాజ్య మ్ముదయింపజేసినవిరా : నవదాస్యము గజైకప్రకాశముగా .

భారత రాజకీయముల బాల్గొని వీలగునప్పు డెల్ల బంగారము పండు భూము, అధికారపు ముద్రలు, పెద్దపెద్ద జాగీరులు, నాచికొందు బహు కృత్రిమరీతుల హూణ భారతో ర్వీ రుచిరప్రబంధ గురుపీఠిక వ్రాసిరి ఆంగ్లవర్తకుల్ .

ఏవున భారతప్రభువు లెల్ల పరస్పర వైరకావ్యము ద్రావుకులై కటారిమొన దాగ్గొను నప్పుడు - లాభసాటిగా ఓసినమేర సాయపడి - ఉర్విధనంబులు కొల్లగొంచు సంస్థాపన చేసిరోయి భరతక్షితిమీద మహాంగ్లరాజ్యముకా .

పాయలు పాయలై ధరణిపాలురు - చేవలు చచ్చి - అన్య దేశీయుల బిడ్డనంపదకు చేతులు చాచుచు కీలు బొమ్మలై పోయిరి; తెల్లవారల ప్రభుత్వము గండము అన్నిదాటి దీర్ఘాయువు పోసికొన్నది; శత్రువులు చూచిన వృక్షరాజుగా .

ప్రాభవము చచ్చిపోయిన పాదుషాలు
 పౌరుషము మాసిపోయిన భరతనృపులు
 ఆంగ్ల కరవాలమునకు దాసోఽహ మనిరి;
 కపిక చీకటి గుంపులు గ్రమ్మెదెసల .

అహిమాచలసేతు వర్యంత ఛాత్రి
 మహిమ గోల్పోయి ఆంగ్లసామ్రాజ్య మయ్యె;
 తిరిపమున కిందు వచ్చిన తెల్లచారు
 బ్రదుకు ఛాగ్యాలు శాసించు ప్రభువులైరి.

ఆ భయంకర యవన దాస్యమునుండి
 శిచ్చని కృపవల్ల నెట్టులో స్వేచ్ఛవడసి
 నన్య చైతన్యముం గన్న నాకు - మరల
 చూడ దాస్యము తప్పలేదోయి తనయ .

ఏ నొనర్చిన పాప మదేమొ కాని
 ఊడిగముతోనె నా బ్రతు కుడికి పోయె;
 కొడుకు లున్నారు లెక్కకు కోట్లకొలది;
 తల్లి వెత దీర్పలేని ఉద్దండులోయి .

విశ్వభారతి

ఉడుకు లెత్తిన యా క్లేచ్చ యుగమునందు
నా మనశ్శాంతి దెబ్బతిన్నది కుమార !
పొరుషము చచ్చిపోలేదు; భాగ్యనిధులు
తరలి పోలేదు; నా సముద్రాలు దాటి .

అన్యదేశీయులైనను యవను లెల్ల
ఇదె స్వదేశంబుగా వసియించినారు;
కోట్లకొలది సిరుల్ కొల్లగొన్ననేమి
మాసిపోకుండ నా కీర్తి మలచినారు .

ఇతర మతములపై కత్తి నెత్తకున్న
మొగలు సామ్రాజ్యమే పడిపోకయుండు;
ఈచముట్టుగ నా యిల్లు దోచినట్టి
హూణ దాన్యమే నాకు లేకుండునోయి .

మహిమ గాంచిన నెమిలి సింహాసనంబు
కోట్ల విలువకు మించిన 'కోహినురూ'
చిరతర ఖ్యాతిగన్న నా శిల్పనిధులు
నాకు లేకుండ పోయెనురా కుమార !

అర్పగా దాని మతకల హాగ్ని నూది
మేను తపియింపజేసిరి మ్లేచ్ఛవతులు;
మంచిగా గుండె గోసిరి మత్తువెట్టి
తేనె పూసిన కత్తితో తెల్లదొరలు .

అవధి యెఱుగని హిందూ మహమ్మదీయ
మత విరోధంబు స్వీయ సామ్రాజ్యమునకు
రషగా ఆంగ్లనృపులు నా ప్రజలనెల్ల
మంచిగా విభజించి పాలించినారు .

తమ ప్రభుత్వంబు భారతదాత్రిమీద
స్థిరముగా వేఱుదన్ని వర్తిల్లునట్లు
చేసినారెన్నో నిర్బంధ శాసనాలు;
కిక్కు రనకుండ గొంతు బిగించినారు .

యవన సామ్రాజ్య పతన హేతువు నెఱింగి
మత సహిష్ణువులై పైకి మంచిగానె
జాతి నిర్వీర్య మగునట్టి శాసనముల
ఆర్య సంస్కృతి చెఱచిరి ఆంధ్రవతులు .

విశ్వభారతి

హైందవ మహమ్మదీయ సమైక్యమునట
సీలు లేకుండ మతవిభేదాలు పెంచి
శాంతిపేరిట నా ప్రజాస్వామ్యములను
అణగద్రొక్కిరి దాస్యమ్ము లతిశయింప .

కత్తి బట్టిన శిక్ష; నోరెత్త శిక్ష;
కలిము సాగించ శిక్ష; మార్వలుక శిక్ష;
నలుపు రాకదోట గూడినందులకు శిక్ష;
అంగన్మపుల శిక్షస్మృతి కవధిలేదు .

పరుకు తేనెల లోవిచేదులనుగప్పి
మాయుసుఖములు గల్పించి మచ్చుజల్లి
కొల్లగొన్నారు టక్కరి తెల్లదొరలు
భారత ధరిత్రి భాగ్యలు పొరుషాలు .

విశ్వవిఖ్యాతి గన్నట్టి స్వీయచరిత
మఱచిపోయినదోయి నా భరతజాతి;
నమర పౌరుషశక్తికి స్వస్తిచెప్పి
ఉడిగ మొనర్చనే తలయొగ్గెనోయి !

భారత వీరలక్ష్మి

నాడుకా నాటికి ఆంగ్లరాజ్యమున అన్యాయాలు కొండంతలై
పాదై పోయెను శాంతి భద్రతలు; నిర్బంధాలకుం జిక్కి ఆ
ల్లాడెకా భారతజాతి; క్రూరు డగు 'డబ్ల్యూ.సి' ప్రభుత్వంబులో
పీడల్ కుప్పలు తిప్పలై పెరిగి విద్యేషాలు తీండించెరా :

తుకతుక లాడు చిత్తములతో గతులారిన పొరుషాలతో
కకివికలై న జీవన సుఖములతోడ తపియించిపోయి - మా
మక బహుళప్రజాసమితి మాయలమారి విదేశదాస్య నా
శక సమర ప్రయత్నమున సాగినదోయి సమైక్యశక్తితో .

సానల్ దీతిన వాడికత్తులవలెకా చట్టాలు బాధింపగా
సేనానీకమునందు ముందుగ జనించెకా ద్వేష; మామీద ను
స్థానాధీశులలో అతృప్తి ప్రబలెకా; సర్వత్ర స్వాతంత్ర్య దీ
క్షా నిర్వోషము మాటుమోగినదిరా 'కానింగు' కాలంబులో

స్వాతంత్ర్యము లవమ్ములేని 'ఐరోపావారి' దుస్తంత్ర దు
ర్వీశిక్రూర దురంత దుస్సహ నియంతృత్వము నా మూలముకా
గోతిం బెట్టగ దీక్షగైకాని తురుష్కల్ హిందువుల్ విప్లవ
జ్యోతిం దద్ద జ్వలించజేసిరి పుస్తోమంబు కంపింపగా .

విశ్వభారతి

అతివేగంబున కాలుచిచ్చుపగిదికా ఆ విప్లవజ్వాల ధా
రత మందెల్లెడ ప్రజ్వలించినది; నిద్రాముద్రితం బైన భా
రత జాతీయత మేలుకొన్నది; కుమారా : దాస్యబంధాలతో
వతితంబైన మదీయ శౌర్యము ప్రదీప్తంబై విజృంభించెరా .

వేడిమి నిప్పులం గురిసి విప్లవ వీరులు దిక్కుదిక్కులకా
దాడి యొనర్చి వీరశవధంబులు గైకొని తెల్లమూకలకా
జీడ పురుంగు లట్లు వదచేసిరి; దోచిరి కోటలెన్నో; చెం
దాడిరి క్రూర శాసన భయంకర దాస్యపిశాచ శక్తులకా .

యావద్భారతభూమి అట్టుడికినట్లై పోయె; ఆంగ్లేయులకా
చేవల్ చచ్చినవారలై చెడిరి; కచ్చెల్ గ్రగ్గు ఖడ్గాలతో
చావో స్వేచ్ఛయొ తేల్చుకొంద మను దీక్షకా నా సిపాయీలు పీ
రావేశంబున విక్రమించిరి కుమారా : దాస్యవిచ్ఛిత్తికై .

బరహంపూరున బుట్టి - వంగమున దీప్తంబై - ప్రయాగంబులో
చుటుకుం బోకలు చూపి - ఢిల్లీపురిలో శోచిస్తులం గుప్పి - చె
చ్చెలు వంజాబును చుట్టు ముట్టికొని - యూస్సీలో మహాజ్వాలయై
పరగెకా విప్లవ వహ్ని భారత ధరా స్వాతంత్ర్య సుజ్యోతిగా .

పదియును నెన్నిదేండ్లుగల బ్రాహ్మణ బాలిక - రూన్మిలక్ష్మి సం
పదలకు దూరమై బ్రదుకు భాము మోచిన భర్తృహీన - తె
ల్లదొరల దుష్టశాసనములకా దురపిల్లిన రాణి - మామ కా
ఘోషయము గోరి కత్తిగొనె నోడక భారత వీరలక్ష్మియై .

వీరము చిందగా పురుషవేషముతో జవనాశ్వ మెక్కి - న
వ్యూరుణ పాణిపల్లవమునందు కృపాణము వాడిగ్రక్క - ఆ
భారత వీరనారి పరిపంథి బలంబులు దద్దరిల్ల దో
స్సారము చూసినప్పటికి యశఃకథ మై పులికింపజేయురా .

ఆ యపరూప విప్లవ మహాప్రళయంతక వీరవాహినీ
నాయకయై ప్రజా విజయ నాటకమందు నటించె లక్ష్మి ఆ
తోయను కన్యవోలె; రణశూరులు - హూణులు ప్రాణభీతితో
పాయలు పాయలై విరిగి పాటిరి; చేవలు తూలిపోవగా .

ముం దడుగై స్వరాజ్యరణముకా నడిపించిన రూన్మిలక్ష్మి మ
ధ్యందిన భానుబింబము విధంబున నిప్పులు గ్రుమ్మరింపగా
కొందల మంది - కంది - వగ గూరిన దెందముతోడ - హూణ రా
జ్యేంద్రుని సంతసించినది; ఏడ్పులు వార్డులు దాటిపోవగా .

విశ్వభారతి

కిసిగోవి అంగలపై నికులు కత్తులు నూలును యీన్నికోటపై
ముసరి - మహాట్టహాసమున ముట్టచి చేసి - బిరంగి మోతరో
దెసలు పగిల్చినారు; వెనుదీయక లగ్గల కెత్తినారు; సా
హాసములు చూపినారు; విజయధ్వజ మచ్చట పాదుకొల్పగా .

దారుణమయ్యె యుద్ధము; శతఘ్నుల భీషణఘోష హెచ్చె; నా
భారత పీఠలక్ష్మి కరచాలము సానలుదీటి శత్రుసం
హార మొనర్చసాగె; వెనుకాడక విప్లవవీరులెల్ల ను
ర్వార పరాక్రమాన రుధిరంబులు గార్చిరి స్వేచ్ఛకోసమై .

పట్టిన పట్టు వీడక తుపాకులు ప్రేల్చుచు. దొంగచాటుగా
ముట్టుచు, అంగలవాహినులు ముం దడుగైనది; విప్లవప్రజా
ఘట్టము మారిపోయినది; కాల భుజంగము పూర్కరించె; అ
ట్టిటనరానిదై సమరవృత్తము సారెకు మారిపోయెరా .

అనల ప్రోజ్జ్వల వీరవిక్రముడు - 'తాంత్యాతోపె'; స్వాతంత్ర్య పీ
క్షను చాటించిన మేటి - గ్వాలియరు పీష్వా దండుతో నెత్తి యీ
న్నిని రక్షింపగ వచ్చుచుంట విని మున్నే అంగలపైన్యాలు వం
చనతో దారులు గట్టి వారల చమూనర్వస్వముం దోచెరా :

అతనం దై నది ఝాన్సికోట; బలముల్ పాడయ్యె; నా లక్ష్మి దు
స్థితి పాలై నది; హూణులైనారు కచ్చెల్ దీట ఝాన్సి ప్రజా
తతి నొక్కుమ్మడి కాల్చినవారి; మహా దౌష్ట్యంబుతో విప్లవ
చ్యుతికై త్రాగిరి పచ్చినెత్తురు; జనక్షోభంబు మిన్నంటగా .

చుమున వా రొనర్చిన పిశాచపు హింసలు చెప్పలేను; చి
చ్చలవిడి కొల్లగొట్టిరి ప్రజావిభవంబులు; మానభంగముల్
నలిపిరి; వారు వీరనక చంపిరి చిక్కినవారి నెల్ల; ని
చ్చలు దరికొల్పి పట్టణము బూడిచి చేసిరి దారుణంబుగా .

నెసలం బాటిన గుండుదెబ్బ; గృహమందే యున్న కొర్చిచ్చు; రా
క్షస రాజ్యం బనిపించె శత్రుకృత హింసాకాండ; ఝాన్సి ప్రజా
వ్యసనంబుల్ మఱవంగరానివి సుమా . ఆఖరివృద్ధంబుగా
మసియై పోయిరి; అంత పట్టణము నిర్మానుష్యమై పోయెరా .

అంతలు క్రౌర్యముల్ నలిపి - ఆసురవృత్తిని భారతప్రజా
స్వాంతము నొవ్వజేసినది చాలక - మామక లక్ష్మిని బదా
క్రాంతగజేసి - యెట్లయిన ఖైదున బెట్టి - పతాక మెత్తగా
అంతిపురంబు నల్లెనల ఆంగ్లబలంబులు మోహించెరా .

విశ్వభారతి

తన్ను చెఱంగొనఁ నగరివారులు గాచిన తెల్లమూకలఁ
చెన్నున గ్రుమ్మి - చూసికొని - విప్లవ భారతపీఠలక్ష్మి పై
చొన్న బలంబులం జితుకగొట్టి - తటిల్లతవోలె మాయమై
తన్నగ 'హల్పికిం' జనియె; దేశ సముద్ధరవైక దీక్షతో .

తనకుం గాపుగ నందు నెక్కొనిన తాంత్యాతోప సైన్యంబులం
గొని . ఆ పీఠకుమారి పౌరుషము పొంగుల్ వాటు ఖడ్గంబుతో
మును మున్నై వెనుకొన్న 'బొకరు' బలమ్ముఁ జించి చెండాచె;
చిన మోపెత్తక హూణనాయకుడు కచ్చెల్ చచ్చి వర్షెత్తగఁ .

అటు నిటుగాని యుద్ధవిజయంబును దేల్పుగ విప్లవప్రజా
పటలము లెల్ల గ్వాలియరు పట్టణ వీధుల గుంపుగట్టె; ఆ
చటుల చమూచయంబులకు సంగర శిక్ష నొసంగి లక్ష్మి ల
న్నిటికిని తానయై రణ మసీధులు పెక్కులు నూరిపోసెరా

పగ సాధింపగ తెల్లవారును రణవ్యాపార పారీణులై
తగు సన్నాహముతోడ గ్వాలియరుపై దండెత్త నా పీఠులుఁ
దెగువఁ దాస్యవిముక్తికై రిపుబలాధిక్యంబు లెక్కింప కు
గ్రగఠిం బోరిరి భారతీయ సమరజైత్రంబు పొంగరగా .

దీపము చూపుగొన్న మగవేషముతోడ అమోఘఖడ్గమై
 పరతురంగ మెక్కి రణశేముషి మీఱగ వైరివీరసం
 హార మొనర్చుచుఁ అసివిహారమొనర్చెడు యూన్నిలక్ష్మి యా
 కారము గాంచినంతనె వికాచికలైనవి అంగలైనన్యముల్.

తమ సామ్రాజ్యము భారతక్షితిని సంస్థాపింప నాంగ్లేయులుఁ
 తమ వై దేశిక దాస్యబంధముల నుద్ధాటింప నాభిద్దలుఁ
 సమరక్షేత్రమునం దెదుర్కొని వగల్ సాధించుకొన్నట్టి వి
 త్రమ గాధల్ మఱవంగరానివి కుమారా ! నాప్రజాకోటికిఁ.

భరతోర్వీ వివిధ ప్రజాసముదయ స్వాతంత్ర్యయుద్ధంబుతో
 గుఱుతింపందగు పూర్వభాగమిది; నాకుఁ దాస్యమో స్వేచ్ఛయో
 స్థిరమై పోగలఘట్ట; మందుకని యూన్నీరాణి కల్పాంత వీ
 కర శక్తింబలె గాపుగొన్నది మహాక్రౌర్యంబుతో శత్రువుకా.

ఆవేశంబులు హెచ్చిపోయినవి; తాంత్రికతోపె ఉద్ధండుడై
 చావుల్ కుప్పలుచోసె; ఒక్కమొగి పీష్వా వీరఖడ్గంబుతో
 ప్రేవుర్ దోడెను; కాని యుద్ధవిజయశ్రీ దూరమైపోయె; నా
 చేవల్ వైరిఫిరంగి కాల్పులకు భస్మీభూతమై తూలెదా !

విశ్వభారతి

బలములు తగ్గిపోయినవి; భారత విప్లవ వీరకోటికిన్
గెలుపులు వచ్చిపోయినవి; కేవల కృత్రిమ శక్తితోడ నా
దళముల చీలదీసి - బహుధా హతమార్చిరి తెల్లవార; లా
ప్రళయ మొకింత సంస్మృతికి వచ్చిన డుఃఖము పొంగి పొద్దురా :

సమరము చేసిచేసి - రిపునైనిక కోటుల చంపిచంపి - వి
క్రమములు చూపిచూపి - కొడుకా : కనుమూసెను వీరలక్ష్మి; దై
వము పగబూనె; విప్లవ కృపాణము ముక్కలు ముక్కలయ్యె; భం
గములకు డిక్కి నాట్రతుకు కష్టపరంపర క్రాగిపోయెరా :

పొంగెడు కాకలన్ మనసు పొక్కగ - చెప్పగలేక - తల్లి : క
న్నుంగవ మూసె; ఆజనని నొవ్వు కనుంగొనలేక సూర్యు డ
స్తంగతుడయ్యె; ఆంధతమనంబులు దిక్కులు గ్రమ్మె; భారత
ప్రాంగణమందు ఊడిగవురక్కసి నిక్కుచు చిందుద్రొక్కగొ.

అ హిం సా స మ ర మః

కలువ పూదొరసాని స్వాగతము పలుక
వెన్నెల పులుంగు జవరాలు వినుతిసేయ
చెసల గప్పిన చీకటితెరలు చించి
విశ్వమోహన చంద్రుడు వెలిగె మింట.

బహుళపంచమి వెన్నెల పాన్పుమీద
ప్రకృతి సుకుమారి హాయిగా పవ్వళించె;
చెవరిన మనస్సుతో నేను విదురరాక
పొరలు చుంటిని తలపు దొంతరలు పొరల.

అవుడు జగదంబ మెల్లన నడుగు లిడుచు
ఆ కుటీరాంగణము దాటి అవల కరిగె;
ఏమితోచక వెనుకొని యేనుగూడ
సాగిపోతిని పూదోట సరసికడకు.

కొలని సోపానములమీద గూరుచుండి
వెన్నెల జగత్తు గనుచుండె విశ్వజనని;
కష్టసాగర మీదిన కలువకన్నె
వెలుగుచీకట్ల మర్మాలు విప్పిచెప్పె.

విశ్వభారతి

ఆ ప్రళాంత నిశీధమం - దామనోజ్ఞ
చంద్రికారామమున - జగజ్జనని హృదయ
మెంతగా తపియించెనో యెఱుగరాదు;
నిండిపోయెను కొలను కన్నీటితోడ.

అమ్మ దుఃఖమ్మునకు హృదయమ్ము పొక్క-
కొయ్యమాదిరి నేనందు గూరుచుంటి;
కడవల కొలందియేడ్చి నాకన్నతల్లి
ఎట్టకేలకు ననుజూచి యిట్లులనియె.

నావిషాద కథా శ్రవణంబువలన
భేదమేకాని మోదమ్ములేదు నీకు;
అవధి యెఱుగని పారతంత్ర్యమున మునిగి
బ్రతుకవలసిన దుర్గతి పట్టెనాకు.

రూఢాన్ని పతనంబుతో స్వేచ్ఛ చచ్చిపోయె;
అపజయంబులతో సౌఖ్య మంతరించె;
ఆంగ్లరాజన్య నిశితాసి కంజలించి
దాసి నైపోతి; నాభ్యాతి మాసిపోయె.

వగలు సాధింప విప్లవప్రజలనెల్ల
ఆంగ్లపరిపాలకులు హత మార్చినారు;
చండశాసనములు చేసి జాతినెల్ల
నాశన మొనర్చినారు నానావిధాల.

ఓన్నతోద్యోగవాంఛ పెంపొందజేసి
భాషపై దెబ్బకొట్టిరి ప్రభుమమందె;
హైందవ మహమ్మదీయ సమైక్యశక్తి
ఓలదీసిరి మతవిభేదాలతోడ.

వేషములుమారె; భాషలు వేరుపడియె;
మతము సంకరమయ్యె; ధర్మము నశించె;
సిరులు చెడిపోయె; సంస్కృతి చెదరిపోయె;
భారతీయత సర్వథా పతితమయ్యె.

సమర పౌరుష శక్తికి స్వస్తి చెప్పి
స్వేచ్ఛకు తిలోదకము లిచ్చి - సిగ్గుమాలి
నాప్రజలు తెల్లదొరల మన్ననలు గోరి
పారతంత్ర్యాలు పెంచుకొన్నారు తనయ !

విశ్వభారతి

పలికెడి భాషలో - మెలగు పద్ధతిలో - మనునట్టి పృథ్విలో -
లలితకళా ప్రవర్ధన కలాపములో - సుఖభోగతృప్తిలో -
తొలకినవోయి దాస్యములు; భూష్యములైనవి మామకాగమో
జ్జ్వల నయధర్మపద్ధతులు; సాంఘిక జీవన సంప్రదాయముల్.

పరువు ప్రతిష్ఠ లేగినవి; భారత సభ్యత మాసిపోయె; దు
ర్బర మగు దాస్యజీవనమే స్వర్గసుఖం బనిపించె; తెల్లరా
చటికము నన్నుజూచి యొకనక్కె-ములాడె; మదీయ శౌర్య సా
గరములు వట్టిపోయె; కొడుకా ! భరతావని గొడ్డువోయెరా !

ఊరట లారిపోయినవి; ఊషిగముల్ తలమునక్కలయ్యె; నేర్వ
చ్చారుచి చచ్చిపోయినది; శాసనదౌష్ట్యము మేరమీటె; ఆ
ఘోర దురంతదాస్యములకుం గుదురై యెదురొత్తలేక నా
భారతజాతి అంగ్లపరిపాలనలో తపియించె పోయెరా !

“దొరలకు సేవజేయుటకె తూరుపుసీమల నల్లజాతు లీ
ధరపయి సృష్టమైన”వని దర్పమెలర్చగ శ్వేతజాతి రా
వరములు కుప్పవోసినది; వర్ణవిభేదము చాలపెంచి నా
భరత కుటుంబగౌరవము పాదొనరించిన దెల్లభంగులన్.

ఆతి సీచం బగు దాస్యజీవనముతో నన్నింటికిం జచ్చి - పూ
జ్యత కోర్పోయి - పరాభవంబులకు లోనై కుండు నాకుకా స్వరం
త్రత చేకూర్చగ శాంతిమార్గమున దాదాభాయిసౌరోజి భా
రత జాతీయత సభాముఖంబునను పోరాటంబు సాగించెరా :

స్వాతంత్ర్య ప్రియులైన నాప్రజ లహింసాశక్తితో సత్యముకా
నీతిం దప్పక - నవ్యవిప్లవ మహోగ్నిం బ్రజ్వలించించి; చూ
హతీతం బగు నాయపూర్వసమర వ్యాపార సంరంభముకా
గోతిం బెట్టగ తెల్లరాచటిక మెగ్గుల్ కుప్పలం బోసెరా :

పందేమాతర మంచు నానుతుడు సాహస్కరు నాదాస్యపుం
బందాలకా దెగగొట్టి ప్వేచ్చ గలిగింపకా దేశదేశాలకుకా
సందేశములు పంపి - విప్లవ కృపాణజ్ఞుల దీపింపగా
ముందై ధీరతతో స్వరాజ్యసమరముకా దాను సాగించెరా :

ఆ యసమాన విప్లవ భయంకర శక్తికి దద్దరిల్లి - ఆం
గ్లేయులు కూరదైత్యులవలెకా దయమాలి - ప్రచండశాసనో
పాయ బలప్రయోగముల భారతరక్తము ద్రావినారు; నా
శ్రేయము గోరినట్టి జగజెట్టుల ఖైదున బెట్టినారురా :

విశ్వభారతి

సానక్కారు మహాశోభ్యమం దొక మహాసందేశమై యొప్పుగా
యావచ్చారతధూమి మేలుకొనె; నవ్యందై న స్వాతంత్ర్య వాం
ఛావర్తిష్టుపై ప్రజన్ కడిగి పాశ్చాత్యప్రభుత్వంబుపై
కాదేషంబులు గ్రక్కిరొయి కొడుకా ! కస్తూలు రాపాడగఱా.

అరికట్టం బడినట్టి స్వేచ్ఛకొలై ఆసేతుశీలాదిగా
తిరుగంబడ్డ ప్రబుద్ధభారత ధరిత్రినాయక శ్రేష్ఠుడై
కురిసెన్ నిప్పులు లోకమాన్యుడు; దొరల్ క్షోభింప స్వాతంత్ర్య సం
గరమున్ దీప్రమొనరె; శాసన తిరస్కారంబు సాగించుచున్.

మనుడైనట్టి తిలక్పభండు జయశంఖం బొత్తియేరాంక్షకున్
తనఖా పెట్టని వీరకంఠమున “స్వాతంత్ర్యము నా జన్మహా”
క్కనుచుం జాడె; స్వరాజ్యసిద్ధికొలై ఆంగ్లేయ సామ్రాజ్య శా
సన దౌష్ట్యంబు నెదిర్చిపోరె; భరతజ్మశార్య వారాశ్రియై.

మూకలు మూకలై ప్రజలు ముందుకువచ్చి - ప్రభుత్వదౌష్ట్యమున్
తేకువతో నెదిర్చి - వెనుదీయక పోరిరి; సత్యదీక్షతో
వాకానరాని శాసనవివత్తుల కోరిచి - మేరమీలు న
జ్ఞాకలకుం దలంకక - చెఱంబడి మ్రగ్గిరి; స్వేచ్ఛకోసమై,

చండ కళోర శాసన పితౄచరిత్రంబున హానినాయకుల్
కొండలపెట్టు దౌష్ట్యములు కుప్పలువోసిరి; విప్లవ ప్రజా
మండలి ప్రేవులూడ్చిరి; అమానుషచర్యల నాదు నెత్తురుల్
పిండిరి; లోకమాన్య జెఱబెట్టిరి 'మాండలె' పట్టణంబుల్.

శాంతిపేరిట చండశాసనాలు రచించి
నొవ్వకుండగ నోరు నొక్కినారు
ధర్మంబుపేరిట తగని నిర్బంధాలు
గల్పించి చేతులు గట్టినారు
భద్రంబుపేరిట పశుబలింబును జూపి
స్వాతంత్ర్యశక్తుల జదివినారు
ప్రభుభక్తిపేరిట పదనుకత్తులు నూటి
కొడుకక గొంతులు గోసినారు

గోముఖ వ్యాఘ్రములరీతి కుటిల చిత్తు
లాంగిరేయులు దేశమం దన్నికడల
భరతపుత్రుల పౌరుషప్రభలు మాపి
నీచ దాస్యాంధ తమసాలు నింపినారు.

విశ్వభారతి

పాముని దీక్షతో చెఱలపాలయి - నాకొట కెందతెందతో
నాయకు లీ నిరాయుధ రణవ్యధలం దపించి - జీవితా
ద్యాయములన్ ముగించిరి; భయంకర శిక్షలతోడ హూణుడై
తేములు విప్లవప్రజల తేకుప లూడ్చిరి నిర్దయాత్ములై .

క్రోధము ముద్రవైచిన విరోధుల బాధలకోర్చి - బాల గం
గాధరమూర్తి మామక విఘట్టిత దాన్యవిమోచన క్రియా
సాధనకై తపించి - చెఱులకు జీవిత మప్పగించె; ఆ
గాధలు చెప్పలేను నరకాలు తొలంకెను నాగృహమ్ములో.

ఆ దరిలేని దాన్యనిబిడాంధము మాపటిపోవ - కర్మచం
ద్రోదయ మయ్యె; విప్లవ మహాదధి పూర్ణతరంగమయ్యె; నా
వేదన లారిపోయె; రిపువీరుల గుండెలు తల్లడిల్లె; న
ర్వాదయ శోభతో రణమహోద్యతి నూత్నవధులు దొక్కెరా !

కొండలపెట్టు బాధలకు గొంకక-బంకక-దక్షిణాఫ్రికా
బండములోని నాప్రజల కష్టములార్చిన పీఠయోధ; బ్ర
హ్మాండము ప్రాంజలించిన మహాత్ముడు; సత్యము-శాంత్యహింసలుకా
పండినచేను; గాంధీ నవధారితశక్తుల మేలుకొల్పెరా !

అంచిత సత్యదీక్షను సహాయనిరాకరణోద్యమంబు సా
గించి ప్రభుత్వశక్తి వణకించెను; శాసనధిక్మతిం బ్రయో
గించి స్వరాజ్యకాంక్ష వెలిగించెను; మామకపౌరుషంబు రూ
పించి స్వతంత్ర సేన నడిపించెను; గాంధీ ఆమోఘశక్తితో.

అది అపరూపమున; మొక యాయుధ మన్నదిలేదు; వైరితో
నెదురెదురై బలంబు మెఱయించిన దేమియులేదు; దొమ్మిగా
కదియుట లేదు; చిత్రము : జగంబు లెఱుంగని క్రొత్తఫక్కిలో
కిరణము సాగెనోయి : బహుకాలము నెత్తురు చిందకుండగఱ.

ఆగ్రహ మెట్టిదో యెఱుగనట్టి కుమారులు - వేనవేలు స
త్యాగహు లీ నిరాయుధ మహాహవ భూమికి పర్వలెత్తి - అ
త్యుగ్ర కఠోరశాసన సముత్కట హింసల కోర్పుచుఁ మనో
నిగ్రహశక్తితో నెదురు నిల్చిరి వైరితుపాకిగుండలకుఁ.

ఆదోషంబులు మోసి శాంతిసమర వ్యాపార పారీణులై
లాటిదెబ్బల కోర్పుచుఁ సహనముఁ లక్షించుచుఁ హింసకుం
జోటికుండ నెదిర్చిపోరు ప్రజలన్ స్రుక్కించి నానావ్యధా
కౌటిల్యంబులు కుప్పవోసినది అహింసా భవం బక్కటా :

విశ్వభారతి

చెఱలకు నోర్చి ఊరిగవుజేదులు మ్రొంగుచు దీక్షతోడ సం
గర మొనరించు యోమలకు గాంధి మహాత్ముడు మార్గదర్శియై
కఠపె నమోఘశక్తిగల ఖడ్గమంత్రిము; తెల్లవారి రా
చరితపు మాయదోపిడి పిశాచము కెప్పున కేకవెట్టగఁ.

ఖాదీ గట్టి “స్వతంత్రభారతికి జై ! గాంధీకి జై” యంచు-ఏ
కొదర్శంబున నాకుమారులు స్వరాజ్యశ్రీ జయోత్కంఠతఁ
మీదై నిల్వగ - ఆంగ్లపాలకులు గుండెల్ జాటి - పిచ్చెత్తి - హిం
సాదౌష్ట్యంబులు రాజివోసిరి; అహింసా యుద్ధరంగంబులో.

అసహాయోద్యమ విప్లవంబు ప్రబలం బై రేగి; హింసామలీ
మన దుశ్శాసన దౌష్ట్యధిక్రతులు బ్రహ్మాండంబుగా సాగె; దే
శ సమారాధన దీక్షపెంపున అహింసాకంధి - మాగాంధి బా
నినముం గాల్చె; విదేశవస్త్రదహనాగ్నిం బ్రజ్వలించించుచుఁ.

“ఊరక పండు ఉప్పునకు ఒక్కరిపెత్తనమేల; అర్థవ
జ్ఞరజలంబు తెచ్చుకొనగాదని శాసనమేల ? ఏమి యీ
దారుణ” మంచు డీకొనియె దండి మగండయి గాంధీయోధ; ఊ
రూరను శాంతిపైనికుల ఉప్పుకొటారులు నిండిపోవగా.

పేరు గలట్టి నాభరతవీరులు ముందుగై స్వరాజ్యల
క్షీరమణి కరగ్రహణ సిద్ధికిగా సమాంగణంబులో
వీరము వారువోసి బలివెట్టిరి ప్రాణధనంబులెల్ల; ఆ
వీరకుమార సింహముల విశ్రుతగాధలు చెప్పకక్కడే ?

విజయ పరంపరల్ భరతవీరుల కుప్పలువోసి - అంగ్లఘా
భుజుల వణంకజేసిన చమూపతి - గాఢపథానుయాయ - మా
లజపతిరాయి ఉగ్రుడయి - లాహౌరుసీమల గర్జవెట్టిగా
గజగజలాడెనోయి ! ఉదిగంపు మదేభము తత్తఱించుచుఁ.

కలకత్తా నగరంబులో జయపతాకంబెత్తి - స్వాతంత్ర్య దీ
ప్తలు బంగళమునిండ - శాంతసమరవ్యూహాలు చిత్రించి - ది
క్కులు కంపింపగ చిత్తంజనుడు దీకొన్నప్పు దాంగ్లేయయో
ధులు త్రాణల్ చెడి కచ్చెకొద్ది ఆవిసీతుల్ గుప్పిరున్నట్లులై.

సమరక్షత్రము పొంగులెత్త విజయోత్సాహాన “బార్దోలిసిం
హము-” సర్దారు పదేలు భీమబలుడై అంగ్లేయ దుర్దాంత దు
ర్దమ దుశ్శాసన దుష్టశక్తి హతమార్పం బూనుకొన్నప్పు దొ
క్కమొగిల మూర్ఛర శౌర్యసింధువు మహాకల్లోలమై ఘూర్జితఁ.

విశ్వభారతి

వీరము వంచి - చెన్నపురిసీధుల కోడెతెలుంగు పారుష
శ్రీ రుచి జాలువాట - జగజెట్టి ప్రకాశము హుంకరించుచు
వైరి తుపాకిగుండ్లకు నవాచని తొమ్మును జూపి నివ్వగా
వీరము దక్కి అంగ్లరిపువీరులు తెల్లమొగాలు పెట్టరే ?

వీరేశాయ - మతెంచతో వ్రములు లీసేచ్చారణక్షోణిలో
వారుల్ వోసిరి వేడినెత్తురు; లపూర్వత్యాగ శాంతిక్షమా
ధారంధర్యముతో నహించిరి దురంతశ్లేశ సంక్షోభముల్;
వారొక్కొక్కరి కష్టగాధ వినిపింపన్ గుండె నీరొనురా.

“ఈనత్యాగ్రహ యుద్ధపర్వతులతో ఎన్నేండ్లు పోరాడినా
గానంతేని ఫలంబు గల్గ” దనుచుఁ బుద్గంబు చేబూని హిం
సాసిద్ధాంతము నమ్మి పోరిరి జమాశా గొందలుద్దండురై;
ఆ సాంగ్రామిక వీరవృత్తములు మాయంబోవు నాగాధలో.

తనయా ! అంపపితూరి నాయకుడు - సీతారామరా జొక్కడే
మనుడై మన్నెపుసీమలో విజయశంఖం బొత్తి స్వాతంత్ర్య దీ
క్షను దండెత్తిననాడు - కాలు నిలుపంగాలేక ఆంగ్లేయ పై
వ్యనికాయంబులు పర్వలెత్తినవి; భగ్నస్థైర్య ధైర్యాలతో.

పాయక నాన్రతాపగుణపాతము నేర్పిన నవ్యవారా
 మ్నాయమునందు - ఎన్నటికి మాయని పూర్ణమనోజ్ఞ గీతికా
 ధ్యాయము వ్రాయగల్గిన ఉదాత్తచరిత్రుడు - బోసువాబు ఆం
 గ్లేయుల ప్రాభవంబు వణకించెను పీఠకృపాణపాణియై.

కులమత వర్గభేదములు కూలగద్రోచి - అఖండ భారతో
 జ్వల చరితంబువ్రాసి - సవభారతనేతగ అండమాను దీ
 పులను స్వతంత్రభారత పిఠుత్వము నిల్పిన బోసువీరు ని
 స్తుల సముద్రగ్రహిరుష యశోమయ గాధలు చెప్పకక్కమే ?

ఒకదెస గాంధీ యుద్ధము - మఱొక్కట బోసుకృపాణశక్తి - వే
 తొకట ప్రపంచయుద్ధము - మహోద్ధృతితో కొనసాగి అంగ్లశా
 సకులు తలంకి - లావుసెడి - చచ్చిన చావుగ లొంగివచ్చి - మా
 మక చిరదాస్యనాటిక సమాప్తముగా తెరదింపినారురా !

అఱువదియేండ్ల యుద్ధమిది; అశ్రుతపూర్వము; విశ్వదాత్రిలో
 చెఱవగరాని నావిజయ చిహ్నము; సత్యము - శాంత్యహింసలు
 గఱపిన క్రొత్తపాఠము; దిగంబరయోగి - మహాత్మాగాంధీ అ
 బ్బరముగ తెల్లరాచటికమున హతమార్చిన దివ్యశక్తిరా !

విశ్వభారతి

ముగిసినదోయి దాన్యకథ, మొత్తముమీద స్వతంత్రులనై
నెగడితి; కాని యేమనుదు? నిల్వనదోపిడిచేయబడ్డ దా
నిగ నిలుపేదనై కడుపునిండ భుజించుటకైన లేక - ఈ
పగిది తపించుచుంటి; పెరవారల ముష్టికి కొంగుబట్టుచుకా.

పోయెడివారు మంచిగనె పోక - కుమారుల చీలదీసి - అం
గ్లేయులు నాయుఖండతకు కీడొనరించిరి; దుస్వభావులై
కోయతనంబుతో కడుపుగోసిరి; నాసిరి పంచిపెట్టి అ
న్యాయము చేసిపోయిరి; సమైక్యపటుత్వము నన్నగిల్లగా.

మునుపటి రూపుమాటె; చెడిపోయె అఖండవిమాతి; స్వగ్గడి
వనములు మాసిపోయెను; ఉపద్రవముల్ తలమున్కులయ్యె; నా
వెనుకటిశోభ తగ్గె; మఱి స్వేచ్ఛలభించియు కష్టడిపనై
వనరుచునుంటి దుర్దశల; భవిష్యదృష్టము లెట్లునున్నదో ?

ఈతుది వాక్యముం బలికి - ఇంక వచింపగలేక - ఆ జగ
న్మాత దురంతతాపమున మ్రగ్గుచు, పొక్కుచు, వెచ్చసూర్పగా
శీతసుగంధ గంధవహసేవలచే పరితాపమార్పి స్రా
భాతకుమారి మేల్కొలుపువాడె విహంగకల్ప స్వనంబుతో.

శృ భో ద య ము

తూరుపుసీమలో పసిడిత్రోవలు ద్రొక్కిన వారుణప్రభా
 పూరము పొంగిపొర్లెను; తమోమయలోకము మేలుకాంచి స్వే
 చ్చారుచిరోదయప్రభల స్నాన మొనర్చెను; ఆమనోజ్ఞ శృం
 గార మయప్రభాతమును గాంచుచు నే నిటు లంటి తల్లితో.

కురులు విప్పినచోట కోహినూర్వజ్రాల
 కోటీకాంతులు గురియునమ్మ !
 పలుకవచ్చినచోట బహుళాగమానేక
 పరమార్థవాహినుల్ పాటునమ్మ !
 అడుగువెట్టినచోట ఐశ్వర్యములు పొంగు
 బంగారు పంటలు పండునమ్మ !
 అభయమిచ్చినచోట ఆగర్భశత్రువు
 భాగ్యభోగ్యాలతో బ్రతుకునమ్మ !

మంగళాంగివి నీఖ్యాతి మాయబోదు
 భరతజనయిత్రీ ! ఇదె నుప్రభాతమయ్యె;
 పొరలుదుఃఖంబుతో క్రుంగిపోకుమమ్మ !
 ఉతుకునెత్తురుగల పుత్రు లూరుకోరు.

విశ్వభారతి

ప్రాణ మానధనంబు లర్పణము చేసి
దీరులై స్వేచ్ఛ సుతులు సాధించినారు;
ఏ మహత్తరశక్తియు నింకమీద
నిన్ను చెనకంగలేదు మాకన్నతల్లి :

సంధియుగ మిది; స్వాతంత్ర్యసవిత దీప్తి
ప్రాకటే దింక సకల భూభాగమందు;
పూర్వదాస్య తమోభావములు నశించి
నీ విశుద్ధ తత్వంబు రాజింపగలదు.

విపుల హింసామయంబైన విశ్వమునకు
శాంతి సందేశ మిచ్చిన జనని వీవు;
అన్ని ఖండాలు నీకు జోహారుచేసి
ముందు ముందు నీవల్లకి మోయగలవు.

ఈ కుభోదయ శోభ వీప్యధివినిండి
పూర్వభాగ్యాలు కుప్పలు వోయగలవు;
రత్నగర్భసుమాట సార్థకముగాగ
మరల దీపింపగలవు సమ్మానములను.

కడుపు చుమ్మలు వలదమ్మ ! కలిసిరాక
చీలిపోయిన వార్తికై చింతయేల ?
కలరు కోటానకోట్లు నీకన్న ప్రజలు
విశ్వమును దిద్దితీర్చు వివేకమతులు.

రామరాజ్యముగా ప్రజారాజ్యమునకు
తల్లివై మహారాజ్యవై ఢిల్లీకోట
మీద నీత్రివర్ణపతాక మెరియుచుండ
పాలనము సేయుమమ్మ ! మాభరత సీమ.

అఖిల లోకైక శాంతినాయకుడు గాంధీ
భరతరత్నము జహ్వరుపండితుండు
విశ్వకల్యాణమూర్తులై వెలసినారు;
కలరె ? నీవంటి పుత్రవతులు ధరిత్రి.

నీమహోజ్వలభావి వర్ణింపలేను
విశ్వశాంతికి గురుభిక్ష పెట్టగలవు;
సభ్యపాశ్చాత్యజగతి నీచరణయుగః
కొలుచు దినములు ముందు రాగలవు తల్లీ.

విశ్వభారతి

జయ జయ జయ జయ ధర్మశ్రీ :
జయ జయ జయ జయ సత్యశ్రీ :
జయ జయ జయ జయ శాంతిశ్రీ :
జయ జయ జయ జయ భరతశ్రీ :

వేదమాతా : నీకు జేజే
వీరమాతా : నీకు జేజే
విశ్వజననీ : నీకు జేజే
విశ్వభారతి జే :

మంగళమ్మఓం శాంతిః

